

DJECA BEZ PRATNJE

Djeca stranci odvojena od roditelja

Zbornik priopćenja s Okruglog stola

Zagreb
2008.

Izdava
Pravobranitelj za djecu, Zagreb, A. Hebranga 4
01/4929 669, www.dijete.hr

Urednica
Mila Jelavić, dipl. iur.

Recenzentica
Prof. dr. sc. Dubravka Hrabar

Lektorica
Željka Jaklinović-Fressl

Grafika obrada i tisak
Tamposit Nedelišćević

Naklada
800 primjeraka

Tiskano
lipanj 2008.

CIP zapis dostupan u nacionalnom katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 671571
ISBN 978-953-95451-4-5

SADRŽAJ

Uvodna riječ pravobraniteljice za djecu	5
1. <i>Aleksandra Selak Živkovi</i> Djeca odvojena od roditelja, strani državljani u RH	7
2. <i>Danijela Usti</i> Načela dobre prakse, preporuke programa “Djeca odvojena od roditelja u Europi” ...	11
3. <i>Mila Jelavi</i> Stav mreže pravobranitelja za djecu o postupanju s djecom bez pratnje.....	17
4. <i>Mila Jelavi</i> Djeca bez pratnje i institut skrbništva - odrednice u nacionalnom zakonodavstvu	23
5. <i>Snježana Oset</i> Prekršajni postupak prema djeci odvojenoj od roditelja - maloljetni počinitelji prekršaja	27
6. <i>Dubravka Maruši</i> Privremena skrb za djecu strane državljanke u Prihvatnoj stanici Doma za djecu i mladež Zagreb	33
7. <i>Miroslav Horvat</i> Prihvatilište za tražitelje azila: Skrb za djecu u postupku priznavanja azila.....	39
8. <i>Antonija Žižak</i> Počinitelji rizika i iskustva djece (stranaca) odvojene od roditelja	43

Prilog:
Upitnik “Dijete odvojeno od roditelja”, UISP

UVODNA RIJE PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU

Polaze i od saznanja da se termin "djeca bez pratnje" razli ito definira u razli itim propisima, ne iznena uje da je i pristup rješavanju pitanja koja se vežu uz ovu skupinu djece razli it.¹ Da bi se slijedila na ela Konvencije o pravima djeteta i osigurala primjerena zaštita svakom djetetu, stranom državljaninu, koji se bez pratnje roditelja ili skrbnika zatekne na teritoriju Republike Hrvatske, Ured pravobraniteljice za djecu, uz sudjelovanje Ureda za ljudska prava Vlade RH, Ministarstva unutarnjih poslova, Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, Visokog prekršajnog suda RH, Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta, Udruge za inicijative u socijalnoj politici, kao subjekata koji se bave zaštitom ove djece i sudjeluju u skrbi o njima, organizirao je edukaciju za stru ne radnike sustava socijalne skrbi, policije, Crvenog križa, suce prekršajnih sudova, i drugih, s ciljem ujedna avanja postupanja u svim slu ajevima s kojima se u praksi susre u.

Potreba za edukacijom proizišla je iz pra enja u stalosti pojave zaticanja djece, stranih državljana bez pratnje roditelja ili skrbnika na teritoriju RH i na ina osiguravanja zaštite navedenoj skupini djece. Temeljem višegodišnjeg pra enja mogu e je zaklju iti da se isti oblik skrbi ne osigurava svoj djeci stranim državljanima, koji se bez pratnje roditelja ili skrbnika zateknu na teritoriju Republike Hrvatske, da se ne provode svi postupci prema njima istom žurnoš tu te da im se ne odre uje uvijek skrbnik u skladu s njihovim najboljim interesom.

Ista potreba potaknula je i nastanak ovog Zbornika. S obzirom na to da su samo neki stru ni djelatnici sudjelovali na edukaciji na kojoj je ujedna enost u postupanju promovirana kao potreban i poželjan stru ni standard, upoznavanje šire stru ne javnosti

---

¹ Iako je pitanje "oslovljavanja" specifi nih skupina djece više od jezi kog pitanja, tom razinom izazova se u ovom Zborniku pa ni u ovoj Uvodnoj rije i na žalost ne možemo baviti.

sa sadržajima edukacije nametnulo se kao imperativ. Stoga Zbornik ine ujedinjena predavanja s organiziranih edukacija. Zbornik e se dostaviti svim prekršajnim sudovima, policijskim upravama, centrima za socijalnu skrb, domovima za djecu s poreme ajem u ponašanju i svima drugima koji se u svom radu susre u s bilo kojim aspektom zaštite ove djece. Na taj na in želi se pružiti informacija svim stru njacima koji dolaze s njima u doticaj o vrstama obveza pojedinih sustava i na inima njihovog izvršavanja. Takvo se informiranje procjenjuje posebice važnim budu i da je zaštita djece bez pratnje kompleksna, multidisciplinarna, me uresorna obveza. Pored toga, ovaj Zbornik ima namjeru skrenuti pažnju svakome tko sudjeluje u skrbi o djeci, a posebice o ovoj skupini, kao izuzetno osjetljivoj, na pružanje najve e mogu e pažnje u skladu s najboljim interesom djeteta, odnosno ostvarenjem konvencijskog na ela koje su sva tijela dužna poštovati i primjenjivati u svim postupanjima prema djeci.

Zbornik sadrži radove koji nude okvir za postupanje prema djeci zate enoj bez pratnje, tuma enje i primjenu propisa, na ela dobre prakse, na in skrbi o djeci u ustanovama u kojima im se osigurava skrb, iskustva djece odvojene od roditelja, stranih državljana. Sastavni dio Zbornika je i Upitnik „Dijete odvojeno od roditelja“ koji se preporu a koristiti u svim pojedina nim slu ajevima, kako bi se dobili isti podaci, odnosno odgovori na ista pitanja. Na taj na in e se mo i sustavnije pratiti pojavnost, razlozi dolaska, pružena skrb, trajanje pružene skrbi, povratak u zemlju porijekla te trajnije zbrinjavanje na podru ju RH.

Analizom propisa te pra enjem pojavnosti i na ina postupanja prema djeci zaklju uje se da za cjelovitije i ujedna eno postupanje u svim slu ajevima zaticanja i skrbi o djeci bez pratnje, nedostaju smjernice, odnosno postupovnik (protokol) kojim bi se to no odredile faze i na ini stru nog djelovanja tijekom postupka zbrinjavanja djece, nazna ila tijela i rokovi u kojima su dužni postupati, koga su dužni izvijestiti o svojim postupanjima itd. Kako se postupak i osiguranje skrbi odvija postupanjem ustanova socijalne skrbi i policije, preporu a se Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi i Ministarstvu unutarnjih poslova da zajedno izrade i usuglase te dostave svojim ustanovama smjernice kojih e se biti dužne pridržavati. Na taj na in e se osigurati jedinstven pristup i tretman sve djece, stranih državljana, koja se zateknu u RH bez pratnje roditelja ili skrbnika.

Aleksandra Selak Živkovi

DJECA ODVOJENA OD RODITELJA, STRANI DRŽAVLJANI U RH

Uvod

Kroz stoljeća su migracije stanovništva imale za posljedicu razdvajanje obitelji, kao i posebno surovu prateću pojavu, djecu odvojenu od svojih obitelji i zatečenu izvan svoje zemlje porijekla. Prema pisanim tragovima, u posljednjih stotinjak godina najprisutnije grupe djece bile su iz Albanije, Španjolske, Njemačke, Vijetnama, Marokanske, Angole, Sri Lanke, Kine, Kolumbije i Iraka. Migracije se najčešće odvijaju prema istom scenariju, od siromašnoga juga ka razvijenom sjeveru. Uzroci migracijskih kretanja uz ekonomske kretanja sjever-jug (krajnje siromaštvo ili teška socijalna deprivacija u zemlji porijekla), mogu biti i ratne okolnosti, prirodne katastrofe ili pak politički progoni i različiti oblici diskriminacije u zemlji porijekla.

Identifikacija i problematizacija ove složene pojave, bila je osnova i poticaj za kreiranje zajedničke projektne inicijative organizacije Alliance Save the Children i UN High Commissioner for Refugees, 1997. god. Te iste godine počeo se primjenjivati projekt «SCEP-Separated Children in Europe Programme/Djeca odvojena od roditelja u Europi»¹. Projektne aktivnosti naslanjaju se na komplementarne mandate i područja ekspertize UNHCR-a i Alliance Save the Children Organizacija. Prioritetni mandat UNHCR-a je osiguravanje zaštite djece izvan zemlje porijekla u statusu izbjeglica ili tražitelja azila, dok se Save the Children organizacije i mreža nevladinih suradnih organizacija u Europi brinu za punu realizaciju prava sve djece.

U cilju realizacije projektnih aktivnosti Projekt SCEP je uspostavio mrežu nevladinih organizacija i ureda UNHCR-a u zemljama Europske Unije. Republika Hrvatska i Udruga za inicijative u socijalnoj politici u projektu SCEP-a su aktivne od njegova osnutka, 1997.godine.

---

¹ Separated Children in Europe Programme, STATEMENT OF GOOD PRACTICE, 3rd ed. 2004, Save the Children, UNHCR.

Projekt «Djeca odvojena od roditelja strani državljani u Europi» zajedni ka projektna inicijativa UNHCR i Alliance Save the the Children Organizations.

Od 1997. god., od početka implementacije inicijative UNHCR-a i SCF organizacija, SCF uspostavlja mrežu suradnih nevladinih organizacija u europskim zemljama u kojim ne postoje nacionalne SCF organizacije. U RH Udruga za inicijative u socijalnoj politici dio je novoosnovane mreže od samog početka projektne inicijative. Glavni razlog što je UISP i RH dio mreže među zemljama Europske unije, bilo je iskustvo i ekspertiza UISP-a u provođenju projekta «Djeca bez pratnje u izbjeglištvu» (1993.-1998). Prema definiciji projekta SCEP-a: »Djeca odvojena od roditelja su djeca u dobi od 0 do 18 godina starosti, i nalaze se izvan svoje zemlje porijekla i odvojena su od oba roditelja ili zakonskih skrbnika».

Djeca odvojena od roditelja, koja su zatečena u Europi, javljaju se ili kao tražitelji azila ili kao ilegalni migranti u zemljama imigracije u Europi. Djeca se nalaze izvan zemlje porijekla, prije svega zbog straha od progona u zemlji porijekla, zbog izostanka zaštite u slučaju kršenja ljudskih/djelih prava, zbog oružanih sukoba i dr. Djeca odvojena od roditelja, vrlo su često žrtve trgovanja ljudima u svrhu seksualnog zlostavljanja, prisilnog rada ili drugih vrsta zloupotrebe. Neka od djece odvojena od roditelja izvan svoje zemlje porijekla nalaze se potpuno sama, dok neka djeca mogu biti u društvu članova šire obitelji ili drugih odraslih osoba. Neka djeca odvojena od roditelja mogu biti «u pratnji» s odraslom osobom koja nužno ne mora biti i osoba koja može preuzeti odgovornost za skrb o djetetu. Specifičnost situacije u kojoj se mahom nalaze djeca odvojena od roditelja izvan svoje zemlje porijekla je da se s velikom sigurnošću može pretpostaviti da je ta skupina djece potencijalno bila izložena traumatskim migracijskim iskustvima, a što je izravna posljedica izostanka brige i zaštite roditelja ili zakonskih skrbnika.

Skupina djece odvojene od roditelja u Europi čini otprilike 5% od ukupnog broja tražitelja azila u Zapadnoj Europi, što iznosi 50.000 djece (program »Djeca odvojena od roditelja u Europi«)

Sva djeca odvojena od roditelja, izvan svoje zemlje porijekla kao posebno ranjiva skupina, zaštićena su širokom lepezom međunarodnih i nacionalnih pravnih akata i instrumenta. Temeljni dokument koji štiti specifična prava djeteta je Konvencija UN o pravima djeteta usvojena 1989. god. Posebna pravna zaštita djece bez pratnje izvan svoje zemlje porijekla usmjerena je na:

- Zaštitu od prisilnog povratka

- osiguranje dostupnosti postupka za stjecanje statusa azilanta
- pravo na skrbnika u cilju zaštite najboljeg interesa djeteta
- pravo na pravnog savjetnika u cilju osiguranja podrške u postupku traženja azila
- djecu se nikada ne smije odbiti u postupku za odobravanje azila
- osiguravanje ujedinjenja obitelji (u što kraćem mogućem roku), ako je to u najboljem interesu djeteta
- određivanju zaštitnih mjera u odnosu na rizike: potencijalnog novčane djece u vojne i paravojne postrojbe, trgovanja ljudima zbog prostitucije, prisilnog rada i dr.
- osiguravanje sudjelovanja/participacije djece u donošenju odluka koje se odnose na planiranje individualne dječje situacije, kako o privremenim tako i o dugoročnim životnim rješenjima

Aktivnosti i refleksije projekta SCEP-a u RH

Projekt «Djeca odvojena od roditelja u Europi» provodi se u zemljama EU punih 10 godina. Na samom početku implementacije projektnih aktivnosti uspostavljena je mreža nevladinih organizacija za provedbu projektnih aktivnosti u 15 zemalja Europske unije te u Norveškoj, Švicarskoj i Hrvatskoj, državama koje su izvan EU. Godine 2000. u program SCEP-a se uključuje dodatnih 10 država u Europi koje ubrzo postaju punopravne članice EU. I nadalje u projektu ostaju nevladine organizacije iz Turske i Hrvatske. Jedan od bitnih ciljeva SCEP-a je harmonizacija legislative i prakse unutar EU u odnosu na zaštitu prava djeteta odvojenog od roditelja izvan svoje zemlje porijekla. Strategija kojom se navedeni cilj nastoji realizirati jest informiranje i uključivanje odgovornih nositelja političkih odluka i stručnjaka, koji imaju značajan utjecaj na donošenje odluka koje se tiču djece odvojene od roditelja, u aktivnosti Projekta, a sve u cilju unapređenja kvalitete života ove posebno ranjive skupine djece u Europi. Među različitim aktivnostima projekta «Separated Children in Europe Programme» bila je i obveza članica projektne mreže vezana za izradu nacionalnih izvješća o situaciji djece. Nacionalna izvješća izradila su se istim metodologijskim pristupom uz upotrebu istog instrumentarija/upitnika, i na taj način bila kompatibilna i usporediva. Prvo nacionalno izvješće u RH o djeci strancima odvojenoj od roditelja izvan svoje zemlje porijekla, UISP je koordinirala 2000. god. U cilju praćenja pojave, načinjeno je drugo nacionalno izvješće 2003. godine. Oba nacionalna izvješća ukazuju na probleme vezane za registraciju/identifikaciju ove skupine djece u RH. Podaci Ministarstva unutarnjih poslova i Ministarstva rada i socijalne skrbi/Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi bitno se razlikuju u numeričkim pokazateljima. Pretpostaviti je da je do razlika dolazilo zbog različite tehnologije u prikupljanju podataka te kriterija koji se

primjenjuju prilikom registracije. Tako je 2001. god. prema podacima Ministarstva rada i socijalne skrbi u RH registrirano 308 djece, 2002. godini 227 djece te u 2003. godini 202 djece. Nakon 2003 podatke neodgovaraju e ažurira MZSS. U svakom slu aju podaci prikupljeni od oba resorna ministra rstva, MUP-a i MZSS, ukazuju na pad registrirane djece iz ove vulnerabilne migracijske populacije od 2003. do 2006. godine.

U Alternativnom izvješ u nevladinih organizacija o pravima djeteta (2003. god.), koji je inicirala i koordinirala Udruga za inicijative u socijalnoj politici, isti u se problemi koji ugrožavaju realizaciju najboljeg interesa djece u RH, kao što su:

- koncepcija »žurnog povratka djeteta u zemlju porijekla« kao metoda hitnog i gotovo neupitnog vra nja djece u zemlju porijekla, što, ukoliko se ne sagleda individualna situacija djeteta, može ugroziti njegov/njezin najbolji interes.
- neodgovaraju a praksa pri postavljanju skrbnika za ovu skupinu djece, pri emu najbolji interes djeteta može biti dodatno ugrožen u slu aju kada se za skrbnika imenuje predstavnik iz skupine ilegalnih migranata u kojoj je dijete identificirano te može postojati sumnja da osoba nije najbolji izbor za skrbnika
- izostanak inicijalnog zdravstvenog pregled djeteta odvojenog od roditelja izvan svoje zemlje porijekla može ugroziti zdravlje djeteta, ali i osoba koje dolaze u kontakt s djetetom na podru ju RH
- zadovoljavanje obrazovnih potreba ove skupine djece u pravilu izostaje uz primjenu konceptualnog okvira »Žurnog povratka djeteta« u zemlju porijekla
- pojava visoke fluktuacije ove skupine djece iz socijalnih ustanova u kojima su djeca smještena/bijeg ili nestanak iz ustanova, može biti indikator za rizik od pojave trgovanja djecom

U cilju unapre enja položaja djece odvojene od roditelja izvan svoje zemlje porijekla u RH stoga treba što hitnije:

- donijeti preporuke i uspostaviti proceduru za uspostavu jedinstvene evidencije ove skupine djece na razini RH
- osigurati odgovaraju e smještajne kapacitete za ovu skupinu djece, po mogu nosti izvan ustanova za djecu u podru ju socijalne skrbi
- uspostaviti obvezuju u proceduru i odgovaraju e protokole kod postavljanja skrbnika za djecu odvojenu od roditelja izvan svoje zemlje porijekla
- uspostaviti obvezu zdravstvenog pregleda / primarne, hitne i specijalisti ke zaštite djeteta
- redefinirati koncept «žurnog povratka djeteta u zemlju porijekla» i uskladiti je s najboljim interesom djeteta

Danijela Usti

NA ELA DOBRE PRAKSE, preporuke programa “Djeca odvojena od roditelja u Europi”

Među najvažnijim aktivnostima kojima se europski program «Djeca odvojena od roditelja» (Separated Children in Europe Programme SCEP) bavi jesu analiza legislative i prakse različitih zemalja prema djeci odvojenoj od roditelja te zagovaranje prava te skupine djece na nacionalnoj i međunarodnoj razini. SCEP je u svrhu zagovaranja i izravnoga predloženja politike i prakse koje su potrebne kako bi se osigurala zaštita prava djece odvojene od roditelja 2004. godine tiskao treće i izmijenjeno izdanje knjige *Na elu dobre prakse. Na elu dobre prakse* predstavljaju dokument koji obuhvaća preporuke za postupanje s djecom stranim državljanima odvojenima od roditelja, temeljene na raznim međunarodnim dokumentima, prije svega na Konvenciji UN-a o pravima djeteta, Smjernicama UNHCR-a o politici i postupcima u radu s djecom bez pratnje koja traže azil i Stavu Europskoga vijeća za izbjeglice i prognanike o djeci izbjeglicama.

Na elu dobre prakse prije svega definiraju pojam *djece odvojene od roditelja* kao djecu koja su odvojena od roditelja ili svoga primarnoga skrbnika i nalaze se izvan zemlje svoga porijekla. Većih ovih tri kriterija malodobnost, dakle, mlađi su od 18 godina, odvojenost od roditelja, napuštanje zemlje porijekla, odnosno poznate sredine – posebno osjetljivom skupinom. Pridodamo li tome najčešće teško ili čak opasno putovanje i neizvjestan pravni status i budućnost, jasno je da je djeci odvojenoj od roditelja izvan vlastite zemlje porijekla potrebno profesionalno postupanje odraslih koji su svjesni specifičnosti situacije u kojoj su se djeca našla i njihovih potreba koje iz te situacije mogu proizaći.

Osnovne preporuke SCEP-a dobre prakse postupanja s djecom odvojenom od roditelja koji se s njima susreću u svome radu (djelatnici policije, sudstva, socijalne skrbi itd.) započinjaju s temeljnim pravima svakoga djeteta (prema Konvenciji UN-a o pravima djeteta):

- **najbolji interes djeteta** (I. 3. Konvencije o pravima djeteta), kojim se potrebno rukovoditi u svim postupanjima prema djeci. Ova je zabluda da je u djetetovu najboljem interesu povratak u njegovu/njezinu zemlju porijekla. Iako u idealnim uvjetima to zaista i jest tako, dijete odvojeno od roditelja izvan svoje zemlje porijekla već dolazi iz zemlje i obiteljske situacije koje su daleko od idealne. Stoga je važno podrobnije ispitati situaciju u zemlji i obitelji iz koje dijete dolazi, kao i koje su moguće prepreke za njegov zdrav razvoj u Hrvatskoj ili nekoj drugoj zemlji, kako bi se donijela utemeljena procjena najboljeg interesa za svako pojedino dijete.
- **zabrana diskriminacije** (I.2.) se u *Nacionalnim dobrih prakse*, osim osobina, pripadnosti ili uvjerenja, uz koje se tradicionalno veže zabrana diskriminacije u svim dokumentima kojima se štite ljudska prava, osobito ista je zabrana diskriminacije s obzirom na pravni status djeteta. Djecu odvojenu od roditelja potrebno je prije svega tretirati kao djecu i osigurati im ista prava i postupanje kao s djecom državljanima, dok bi njihov imigracijski status trebao biti sekundarno pitanje.
- **pravo na sudjelovanje** u svim odlukama koje mogu utjecati na djetetov daljnji život, a u skladu s djetetovom dobi i sposobnostima razumijevanja (u Konvenciji o pravima djeteta izraženo kao pravo na izražavanje vlastita mišljenja, I.12.). Za djecu odvojenu od roditelja ostvarivanje ovog prava može imati povoljne učinke i s obzirom na to da im sudjelovanje u odlukama koje izravno utječu na njihovu budućnost može smanjiti osjećaj neizvjesnosti i dati barem kakav-takav osjećaj kontrole nad vlastitim životom. Ovo je pravo važno uskladiti s razvojnim stupnjem djeteta, tj. pružiti mu/joj ravnotežu mogućnosti sudjelovanja i odgovarajuće podrške, pomoći i zaštite.

Sljedeća se osnovna načela također naslanjaju na Konvenciju o pravima djeteta. Djetetovo **pravo na informacije** (I. 17.), vezane uz njihova/njezina prava, usluge koje im stoje na raspolaganju, postupku odobravanja azila, traženju obitelji i sl., važno je poštovati osobito vodeći računa o tome da se informacije djetetu daju na primjeren način, poštujući njegovu/njezinu dob, sposobnost razumijevanja, situaciju i stanje u kojemu se nalazi, kao i vrstu informacija.

Obveza **povjerljivosti podataka** u slučaju djece odvojene od roditelja još je ozbiljnija zbog toga što bi otkrivanje nekih podataka o njemu/njoj moglo ugroziti dijete ili njegovu/njezinu obitelj u zemlji porijekla (primjerice, razlozi zbog kojih dijete traži azil, lokacija gdje je smješteno kada se radi o žrtvi trgovanja ljudima i sl.). Zato je važno,

ako nam je u pružanju odgovarajuće skrbi djetetu nužna pomoć drugih organizacija ili pojedinaca, dopuštenje za otkrivanje osjetljivih podataka tražiti od djeteta i podatke koristiti isključivo u svrhe za koje je dijete dalo dopuštenje.

Djeci odvojenoj od roditelja trebalo bi omogućiti **prevodjenje** na jezik koji su odabrala za komunikaciju kada ih se intervjuira, informira o njihovim pravima i dostupnim uslugama te u pravnim postupcima. Prevodjenje u našoj praksi može predstavljati prepreku zbog malog broja prevoditelja (osobito onih koji su prošli odgovarajuću obuku) i pitanja financiranja usluga prevodjenja. Dok se prepreke ne riješe na višim razinama, stručni se djelatnici u izravnim kontaktima s djecom odvojenom od roditelja pozivaju na snalažljivost i kreativnost. U nastojanjima da se djetetu odvojenom od roditelja osigura prevoditelj, osobito treba voditi računa o tome da mu/joj ne prevodi osoba o čijim osobnim karakteristikama i prevoditeljskim vještinama nemamo informacija (npr. odrasla osoba s kojom je dijete zatečeno u ilegalnom prelasku granice).

Pri pružanju skrbi djetetu odvojenom od roditelja, potrebno je **poštovati djetetov kulturni identitet**, odnosno paziti na to da se, primjerice, zdravstveni pregled ili razgovor sa stručnjakom obavljaju na način usklađen s kulturnim praksama i navikama djeteta (npr. da s djevojom razgovor obavlja odrasla ženska osoba, da se dodirivanje u svrhu pregleda svede na minimum i unaprijed objasni i sl.). Također, kada god je to moguće, djetetu je potrebno omogućiti održavanje kontakta s materinskim jezikom te kulturom i vjerom u kojoj je odgajano.

Osobito su važna među osnovnim načelima **pravovremenost i trajnost rješenja**. Ova načela upućuju na potrebu za pravodobnim donošenjem odluka, odnosno donošenjem odluka što je moguće prije, uz utemeljenu procjenu što je najbolje za dijete. Rješenje za koje se stručnjaci odlučuju, treba u najvećoj mogućoj mjeri uzeti u obzir dugoročne interese i dobrobit djeteta.

Na kraju, kako bi sva osnovna načela zaživjela u praksi i kako bi se osigurala zaštita i provedba prava djece odvojene od roditelja, potrebno je njegovati i razvijati **međuorganizacijsku suradnju** i holistički pristup djetetu te ulagati u **edukaciju djelatnika** koji se u svom radu susreću s djecom odvojenom od roditelja.

Uz ova osnovna načela, dokument *Načela dobre prakse* opisuje i postupke koji predstavljaju dobru praksu u zaštiti prava djece odvojene od roditelja od trenutka ulaska u zemlju do donošenja dugoročne odluke o budućnosti djeteta. Ovdje ćemo

nabrojiti samo neka, trenutno važnija za situaciju u Hrvatskoj.

Djeci odvojenoj od roditelja uvijek bi trebalo omogućiti pristup teritoriju zemlje, odnosno nikada im se ne bi smio uskratiti ulazak u zemlju ili ih se vratiti s mjesta ulaska. Također, na mjestu ulaska ih se ne smije zadržavati u dugotrajnim razgovorima ili ih zbog njihovog imigracijskog statusa pritvarati.

Razgovor s djetetom treba obavljati educirana osoba, na način prilagođen djetetu (s prekidima za odmor, u prijateljskom prostoru i atmosferi, omogućiti i druge načine izražavanja).

Odmah po utvrđivanju da se radi o djetetu odvojenu od roditelja, potrebno mu/joj je postaviti skrbnika koji će nadalje brinuti o tome da dobije odgovarajuću skrb (uključujući i smještaj, zdravstvenu zaštitu itd.), da se njegova/njezina prava poštuju i da se sve odluke donose u njegovu/njezinu najboljem interesu. Idealno je kada je skrbnik osoba stručna za rad s djecom, koja tečno govori jezik zemlje u kojoj se dijete trenutno nalazi i koja je upoznata s nacionalnim zakonodavstvom. Za dijete odvojeno od roditelja potencijalno je vrlo štetna praksa davanje ovlasti i dužnosti skrbnika odrasloj osobi stranom državljaninu s kojom je dijete zatečeno.

Kad postoji sumnja da osoba nije mlađa od 18 godina kako tvrdi, prema njoj se treba ponašati kao da jest malodobno dijete dok se ne utvrde činjenice. Dobro trebaju procijeniti neovisni stručnjaci odgovarajuće profesije, uzimajući u obzir tjelesne, razvojne, psihološke i kulturne faktore te činjenicu da utvrđivanje starosti nije egzaktna znanost i da je potrebno u obzir uzeti određenu mogućnost pogreške.

Djeca odvojena od roditelja trebaju što prije dobiti odgovarajuću privremenu skrb koja uključuje pažljivu procjenu njihovih potreba, redovito procjenjivanje prikladnosti skrbi, izbjegavanje promjena u aranžmanima skrbi, stručnjake koji razumiju kulturne, jezične i vjerske potrebe djeteta, kao i probleme s kojima se susreću u svojoj specifičnoj situaciji. Također je važno djetetu osigurati pristup zdravstvenoj zaštiti i savjetovanju pod istim uvjetima kao i za djecu državljanke.

Djetetu tražitelju azila nužno je osigurati educiranoga pravnog zastupnika, a zahtjevima koje podnose djeca treba dati prednost u rješavanju.

Djeca koja su žrtve trgovanja ljudima trebaju dobiti odgovarajuću zaštitu i skrb koje uvijek moraju imati prednost pred prioritetima vezanima uz imigraciju ili sprečavanje kriminaliteta.

U slučaju povratka djeteta odvojenog od roditelja u zemlju porijekla, potrebno je postupati oprezno: valja pažljivo procijeniti situaciju u djetetovoj zemlji, osobito vodeći računa o rizicima sudjelovanja u oružanim sukobima, izloženosti proganjanju i zlostavljanju, sposobnosti i mogućnosti obitelji da djetetu pruži odgovarajuću skrb (uključujući i pristup hrani, zdravstvenoj zaštiti i obrazovanju u zemlji porijekla). Procjenu mora donijeti stručna i neovisna organizacija koja je uzela u obzir najbolji interes djeteta i konzultirala se s djetetom i njegovim/njezinim skrbnikom. Dijete prilikom povratka mora imati odgovarajuću pratnju, a nakon povratka, djetetovu dobrobit trebaju nadgledati odgovarajuća tijela.

Na temelju dobre prakse živi su dokument i mijenja se kako se mijenja i situacija djece odvojene od roditelja, vezana uz migracijske trendove, praksu i legislativu u različitim zemljama i na razini međunarodne zajednice. Dobra praksa predstavljena u ovom radu nije konačna, no detaljnije opisana osnovna načela najbolji interes djeteta, zabrana diskriminacije, pravo na sudjelovanje, pravo na informacije, povjerljivost podataka, poštovanje kulturnog identiteta, pravo na prevođenje, pravovremenost odlučivanja, trajnost rješenja, međustručna suradnja i osposobljavanja osoblja predstavljaju dobar temelj za svako buduće postupanje prema djeci odvojenoj od roditelja izvan zemlje svoga porijekla u Hrvatskoj.

Mila Jelavi

STAV MREŽE PRAVOBRANITELJA ZA DJECU O POSTUPANJU S DJECOM BEZ PRATNJE

Migracije djece, pojedinačno ili u skupinama, sa ili bez pratnje zakonskih zastupnika, nisu rijetke diljem svijeta. Ta pojava nije zaobišla ni Republiku Hrvatsku, iako za sada, prema raspoloživim podacima, u Republici Hrvatskoj nije prisutna u tolikoj mjeri kao u nekim drugim europskim državama. No, bez obzira na broj zatečene djece stranaca bez pratnje zakonskih zastupnika, država je dužna poduzeti mjere zaštite u odnosu na svako dijete te osigurati njegovo/njezino zbrinjavanje sukladno njihovim potrebama. Na to nas obvezuju mnogi međunarodni i nacionalni propisi i dokumenti, ali i odredbe Zakona o azilu,¹ Obiteljskog zakona² i Zakona o socijalnoj skrbi.³ Prema Zakonu o azilu, maloljetnik bez pratnje je stranac koji nije navršio osamnaest godina života, a koji se pri ulasku u Republiku Hrvatsku nalazi bez pratnje roditelja ili skrbnika ili je ostao bez pratnje roditelja ili skrbnika nakon što je ušao u Republiku Hrvatsku. Istim zakonom određeno je da se maloljetniku bez pratnje koji traži azil, tijelo mjerodavno za poslove socijalne skrbi imenovati skrbnika. Zakon o socijalnoj skrbi propisuje da se djetetu (i stranom državljaninu, kao i osobi bez državljanstva) koje se zatekne u skitnji ili bez nadzora roditelja ili drugih odraslih osoba, a nije u stanju brinuti se o sebi ili ga je zatekla druga nedaća, osigurava privremena skrb izvan vlastite obitelji dok se ne ostvari povratak u vlastitu ili udomiteljsku obitelj, dom socijalne skrbi ili se njegov smještaj ne osigura na drugi način. Obiteljski zakon propisuje kako se centar za socijalnu skrb imenovati posebnog skrbnika, među ostalima i djetetu stranom državljaninu koje se bez pratnje zakonskog zastupnika zatekne na teritoriju Republike Hrvatske. Odredbe navedenih zakona su iznimno važne i prema njima treba postupati u najkraćem mogućem roku, a voditelji postupka su, uz žurnost, dužni voditi postupak uzimajući i u obzir najbolji djetetov interes. Djeca bez pratnje zakonskoga zastupnika

¹ Zakon o azilu, "Narodne novine", broj: 79/07.

² Obiteljski zakon, "Narodne novine", broj: 116/03; 17/04; 136/04 i 107/07.

³ Zakon o socijalnoj skrbi, "Narodne novine", broj: 73/97; 27/01; 59/01; 82/01; 103/01; 44/06 i 79/07.

najčešće imaju i problem sporazumijevanja i komunikacije s osobama s kojima dolaze u kontakt pa, između ostaloga, i zbog toga predstavljaju izrazito ranjivu skupinu. Zbog pomanjkanja novih sredstava, a time i bez mogućnosti zadovoljenja osnovnih životnih potreba, ova skupina djece u opasnosti je da, radi preživljavanja, na različne načine pribavlja hranu ili druge potrepštine, često pritom obavljaju i i opasne protupravne radnje. Tom činjenicom, kao i s obzirom na to da vrlo često ilegalno prelaze granicu, prvi kontakt ove djece je u pravilu s policajcima. U postupku njihove zaštite policija je dužna centru za socijalnu skrb dostaviti informaciju o tome, a centar za socijalnu skrb je dužan poduzeti mjere radi zbrinjavanja djece i imenovanja posebnoga skrbnika koji će štiti njihova prava i interese.

Zbog izuzetne važnosti ujednačenog pristupa zaštiti ove skupine djece u različitim državama, o djeci se bez pratnje u Europi raspravljalo na Godišnjem sastanku Europske mreže pravobranitelja za djecu (ENOC⁴) u rujnu 2006. godine u Ateni. Za potrebe rasprave od zemalja članica ENOC-a (Austrija, Belgija, Hrvatska, Danska, Finska, Francuska, Gruzija, Grčka, Mađarska, Island, Irska, Latvija, Litva, Luxemburg, Makedonija, Malta, Sjeverna Irska, Norveška, Poljska, Portugal, Ruska Federacija, Slovenija, Španjolska, Švedska i Ujedinjeno Kraljevstvo) zatraženo je da dostave odgovore na Upitnik kojemu je cilj bio da sve članice ENOC-a izaberu informacije u svezi s njihovom uključenošću u te o prijedlozima i preporukama o problemu kako nacionalna zakonodavstva i državna tijela postupaju s djecom bez pratnje. U prikupljanju podataka kao i u raspravi aktivno je sudjelovao i hrvatski Ured pravobraniteljice za djecu. Osobito je istaknuta potreba utvrđivanja definicije djece bez pratnje, koja bi se jedinstveno koristila u svim državama Europske unije, zatim poštovanje istih standarda u njihovoj zaštiti na raznim područjima života djece. Informacije koje su dale zemlje članice poslužile su pri sastavljanju Izjave⁵ o obvezama države o skrbi o djeci bez pratnje, usvojene na Glavnoj skupštini Europske mreže pravobranitelja za djecu.

ENOC

Europska mreža pravobranitelja za djecu

ENOC Izjava o obvezama države za skrb o djeci bez pratnje
Prihvaćeno na Godišnjem sastanku u Ateni 26.-28. rujna 2006.

---

⁴ European Network of Ombudspersons for Children, www.ombudsnet.org

⁵ Izjava s engleskog prevedena u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu

Uvod

Europska mreža pravobranitelja za djecu (ENOC) osnovana je 1997. g. i sastoji se od Neovisne institucije za prava djece aktivne u državama članicama Vijeća Europe. Neki od ciljeva ENOC-a jesu: promocija i zaštita prava djeteta, rad na strategijama za što potpuniju provedbu Konvencije o pravima djeteta te djelovanje u ulozi kolektivnog glasa u zagovaranju djece Europe. ENOC tijesno surađuje s Vijećem Europe, a imaju snažni mehanizmi za ljudska prava u inozemstvu mnogo za uspostavu dječjih prava kao i za suradnju s Europskom unijom. Ova je izjava posebno namijenjena vladama svih država članica.

Djeca bez pratnje u Europi

Pojmom «djeca bez pratnje» (ili «maloljetnici bez pratnje»), ENOC označava sve osobe mlađe od 18 godina koje su izvan svoje zemlje porijekla bez pratnje odrasle, odgovorne osobe (bilo zakonom ili običajem), i za sve vrijeme dok nisu pod uinkovitom skrbi te osobe.

U posljednjih nekoliko godina ima sve više djece koja su prisiljena, zbog raznih okolnosti, napustiti svoju zemlju porijekla u potrazi za zaštitom i/ili boljim uvjetima života; ponekad su žrtve trgovine ljudima ili druge vrste eksploatacije. Mnoga su djeca «bez pratnje» ili «odvojena» od svojih obitelji pa je na taj način skrb o njima nedostatna. Usto postoje ozbiljni nedostaci u zakonodavstvu i upravnoj praksi u većini zemalja s obzirom na skrb o djeci bez pratnje. Dakle, s obzirom na obaveze država članica koje proizlaze iz Konvencije o pravima djeteta Ujedinjenih naroda iz 1989., naročito čl. 2. o poštovanju i osiguravanju prava sve djece bez diskriminacije bilo koje vrste, kao i ostalih relevantnih međunarodnih konvencija, članovi ENOC-a, odlučili smo pripremiti i prihvatiti ovu Izjavu koja sažima načela za koje vjerujemo da se moraju poštovati i biti uključena u nacionalne i međunarodne pravne instrumente, upravne prakse i usluge.

Načela skrbi o djetetu bez pratnje

1. Djecu bez pratnje **se ne bi trebalo procesuirati za ilegalni ulaz u zemlju ili pritvarati** samo zbog useljeničkog statusa. Skrb za njih treba odgovarati njihovim potrebama (smještaj u prihvatnim centrima odvojen od odraslih i to za najkraće moguće vrijeme, uz prikladne uvjete prehrane, mentalnog i fizičkog zdravlja, higijene, obrazovanja, igre i odmora, njegovanje vjerskih potreba, poticaj za udomiteljsku skrb i boravište).
2. Jasna pravila, instrumente i upravni sustav za identifikaciju djeteta, potraga za obitelji i potrebe svakog djeteta bez pratnje trebaju uspostaviti i primijeniti na dostojan i na djetetu prihvatljiv način kompetentne osobe educirane o

me unarodnoj zaštiti djeteta kao i o tehnici za intervjuiranje djeteta i maloljetnika. Svi oni koji su uključeni u razmatranje djetetova useljeni koga statusa ili azila i njegove konsekvencije trebaju prepoznati da «djetinjstvo ima pravo na posebnu brigu i pomoć»⁶. Iscrpno ispitivanje uvjeta ulaza, kao i tajnost službenog registra osobnih podataka trebaju osigurati zaštitu od raznih oblika eksploatacije i pomoći državama članicama da imaju jasniju kvantitativnu i kvalitativnu sliku o nazočnosti djece bez pratnje unutar njihovih granica.

3. **Dob valja procjenjivati** samo u slučaju ozbiljne sumnje te ona treba biti sustavna prilikom korištenja neovisnih stručnjaka i suvremenih tehnoloških pomagala u procjenjivanju kombinacije fizičke, socijalne i psihološke zrelosti. Dijete treba biti potpuno obaviješteno o proceduri procjene dobi i njenim posljedicama. Djetetovo mišljenje treba uvažiti u skladu s dobi i zrelosti. Procjenu dobi treba obaviti čim je prije moguće. U slučaju sumnje o djetetovoj dobi treba se prikloniti povjerenju u korist djetetove izjave. Sve troškove glede procjene dobi i identifikacije obitelji treba snositi država. Tehnika za procjenu dobi treba uzeti u obzir kulturno nasljeđe djeteta, dostojanstvo i fizički integritet uzimajući u obzir da neki fizički pregledi mogu biti naročito stresni ili traumatični za dijete koje je moguće žrtva fizičkog ili spolnog nasilja. Procjena dobi treba biti otvorena reviziji ako se pojave novi dokazi.
4. Svaki **intervju** o osobnim podacima djeteta bez pratnje treba provesti osoblje, potpuno educirano i upućeno glede standarda međunarodnog prava djeteta. Intervju treba obaviti na jeziku koje dijete razumije i uzimajući u obzir moguće traumatična iskustva koje je dijete možda proživjelo.
5. Dok se nalaze u nadležnosti javnih službi, svu djecu treba **obavijestiti o njihovim pravima**, naročito o pravu na traženje azila i njegove konsekvencije te treba pravilno uputiti dijete kako može ispuniti svoja prava na materinskom jeziku ili na jeziku koje dijete razumije. S djetetom treba komunicirati: a) pojedinačno, b) preko prevoditelja ili osobe educirane u komunikaciji s djecom uključujući i djecu s posebnim potrebama (radije nego pisanim materijalom) i c) u nazočnosti skrbnika (vidi par. 9.).
6. Tijekom svih relevantnih postupaka ili odlučivanja, javne službe trebaju osigurati da sva djeca bez pratnje imaju pravo **slobodno izraziti svoje mišljenje** o svim pitanjima koja utječu na njih. Ovo mišljenje treba uzeti u obzir u skladu s djetetovom dobi i zrelosti (čl. 12 CRC).
7. Besplatne **prevoditelje i specijalizirane pravne savjetnike**, osposobljene

⁶ Preambula, Konvencija o pravima djeteta, čl. 25. Univerzalna deklaracija u ljudskim pravima

za rad s djecom i mladima, osjetljive s obzirom na kulturu i spol, treba osigurati u državnim službama za vrijeme ispitivanja djetetova slušanja. Profesionalno i neovisno pravno zastupanje treba jamčiti za vrijeme ispitivanja djeteta bez pratnje prije upravnoa ili sudskog postupka vezanoga za taj slušanje.

8. Efikasan i uvjerljiv **žalbeni postupak** protiv upravne ili sudske odluke treba biti dostupan djetetu, a provedbu odluke treba odgoditi dok se ne odluči o žalbi. Treba postojati bezuvjetno pravo žalbe; ono se ne smije kompromitirati postupcima ili pravilima vezanima za djetetov useljenički ili boravišni status ili utemeljenošću u zahtjevu. Djeci treba omogućiti žalbu protiv upravne odluke na bilo kojem temelju pokrivenom Konvencijom o pravima djeteta i Europskom konvencijom o ljudskim pravima, neovisno o privremenom odobrenju da ostane do punoljetnosti.

9. Odmah nakon dolaska, svako dijete bez pratnje treba **uputiti na nadležan sud ili kompetentnu službu i odrediti kvalificiranoga skrbnika bez odlaganja** te nastaviti dok se dijete ne vrati svojoj obitelji ili se ne dodijeli nekome na brigu kao skrbniku. Skrbnik, kojega se imenuje da služi u najboljem djetetovu interesu, treba osigurati da nadležne agencije zaštite i pružaju prava, dobrobit i potrebe djetetu. Svakom djetetu treba ponuditi tajno psihološko ispitivanje u prikladnom roku.

10. Djecu bez pratnje se **nikada ne smije deportirati/izgoniti**. Reintegraciju u njegovo/njezino socijalno okruženje porijekla (obitelj, ustanova za skrb ili drugo) treba provesti samo kao **potpomognuti dragovoljni povratak**, i samo ako se smatra da je to u djetetovu najboljem interesu te nakon pažljivog razmatranja djetetova mišljenja. U slušanju da dijete izrazi strah od progona javnih služba, dodatne mjere sigurnosti treba uzeti u obzir uključujući i zaštitu identiteta i osobnih podataka koji trebaju ostati u tajnosti u svim prilikama. Tajnost je naročito važna za ovu djecu i djecu koja su žrtve trgovine ljudima ili eksploatacije. Sve navedeno treba jamčiti efikasnim i kompetentnim upravnim sustavom u svim slušanjima djece bez pratnje.

11. **Meunarodna suradnja** treba pomoći u brzom pronalasku obitelji i ispitivanju socijalne pozadine djeteta bez pratnje kako bi se ispitala mogućnost sigurnog **povratka, spajanja s obitelji i reintegracije** te je li to u najboljem djetetovu interesu. Ako odgovorne službe odluče da je spajanje s obitelji kroz

---

⁷ Potpomognuti dragovoljni povratak je «pomoć ili neovisan odlazak u zemlju svog porijekla na temelju volje povratnika i izraženoj odluci da se vrati u skladu s obvezama koje proizlaze od nadležnih međunarodnih instrumenata». Prema UNHCR-u, «Najbolje održivo rješenje za povratak djeteta bez pratnje ovisi o pojedinim okolnostima u svakom slušanju i odluke treba pažljivo razmotriti glede zrelosti djeteta».

povratak u najboljem interesu djeteta i krene se s tim postupkom, onda dijete treba pratiti educirana osoba koja će predati dijete nadležnim javnim službama u toj zemlji. Savjetovanje treba pružiti prije povratka i pri prvotnom kontaktu s obitelji. Nadležne službe također trebaju nastaviti s promatranjem kako bi se osigurala djetetova sigurnost nakon povratka.

12. U slučaju da se dijete ne vraća, potrebno je izdati posebnu dugoročnu **dozvolu boravka**, kao i osigurati integraciju u novo okruženje te prikladno obrazovanje i skrb (socijalno osiguranje, projekti integracije, obrazovni programi, domovi, smještaj, udomiteljske obitelji itd.), koji će odgovarati na socijalne i kulturne potrebe djeteta. Djeci koja ostaju dugoročno u zemlji ulaska treba omogućiti boravišne dozvole kad postanu punoljetni. Službe trebaju prepoznati da dobrobit djeteta može biti ugrožena ako su nesigurna o svom statusu ili daljnjoj pomoći nakon što navrše 18 godina.
13. Od svog dolaska, djeca bez pratnje trebaju imati **pristup obrazovanju, edukaciji za zvanja i zdravstvenu** skrb na jednakim osnovama kao i ostala djeca u zemlji. Pristup zaposlenosti treba omogućiti djeci s privremenim ili stalnim boravkom prema njihovoj dobi i u skladu s nacionalnim radnim zakonodavstvom. Posebne mjere treba poduzeti kao pomoć djeci bez pratnje tijekom tih postupaka kako bi im se osigurala zaštita protiv bilo kakve diskriminacije ili eksploatacije.
14. **Osoblje** koje radi s djecom bez pratnje (ispitivači, prevoditelji, socijalni radnici, skrbnici, pravni zastupnici itd.) trebaju biti pravilno educirani i obaviješteni glede prava djeteta, uključujući i potrebe komunikacije ili kulture, kako bi mogli pravilno prepoznati znakove straha ili nevolje. U procjenu prikladnosti za rad s djetetom treba uključiti i mjere sigurnosti, provjeru mogućih kaznenih ili prekršajnih prijava. Pitanja vezana za skrb djeteta, pružanje relevantne podrške odraslih ili skrbništva i procjenjivanje dobi treba izvršiti *prije* nego što se pristupi ocjenjivanju dotičnog slučaja.

ENOC je odlučan za akciju

Mi, članovi ENOC-a, obvezujemo se da ćemo nastaviti raditi u kontekstu UNCRC, kao i ostalih međunarodnih i regionalnih instrumenata o ljudskim pravima kako bismo pozvali naše vlade da prihvate pravne okvire i upravne prakse koje u potpunosti zaštićuju prava djeteta bez pratnje. Pozivamo vlade koje imaju primjedbe na članke UNCRC glede nacionalnosti ili useljenja da ih povuku. Također podržavamo jačanje svoje uloge u Vijeću Europe i Europske unije da se jamči zaštita svih prava djeteta bez pratnje u njihovoj nadležnosti.

Mila Jelavi

DJECA BEZ PRATNJE I INSTITUT SKRBNIŠTVA - odrednice u nacionalnom zakonodavstvu

Skrbništvo je oblik zaštite djece bez roditeljske skrbi, punoljetnih osoba koje nisu sposobne brinuti se same o sebi ili nisu u mogućnosti štiti svoja prava i interese te osoba koje iz drugih razloga nisu u mogućnosti štiti svoja prava i interese.¹ Poslove skrbništva obavlja centar za socijalnu skrb, skrbnik i poseban skrbnik. Centar za socijalnu skrb je ustanova s javnim ovlastima kojoj je zakonom u nadležnost dano obavljanje poslova skrbništva. Skrbnik je osoba koja ima osobine i svojstva za obavljanje skrbništva i koja pristaje biti skrbnikom. Štitenik je osoba pod skrbništvom.

Obiteljski zakon propisuje (regulira) tri vrste skrbništva i to: skrbništvo za maloljetne osobe (l. 152.), skrbništvo i roditeljsku skrb za punoljetne osobe (l. 162. i l. 163.) te skrbništvo za posebne slučajeve odnosno posebnoga skrbnika (l. 167.).

Prema članku 152. Obiteljskoga zakona, dijete će se staviti pod skrbništvo ako su mu roditelji: umrli, nestali, nepoznati ili im je boravište nepoznato najmanje mjesec dana; lišeni poslovne sposobnosti ili su lišeni roditeljske skrbi; maloljetni a nisu stekli poslovnu sposobnost na osnovi čl. 120.² Obiteljskoga zakona; potom, ako su roditelji odsutni ili prije nego što nisu u mogućnosti brinuti o djetetu, a nisu ga povjerali na čuvanje i odgoj drugoj osobi koja ispunjava uvjete za skrbnika. Isti će se da se primjenom instituta skrbništva djeci nadomješta roditeljska skrb.

---

¹ čl. 149. Obiteljskoga zakona (Narodne novine, broj: 116/03; 17/04; 136/04 i 107/07)

² čl. 120. Obiteljskoga zakona: (1) Poslovna sposobnost stječe se punoljetnošću ili sklapanjem braka prije punoljetnosti.

(2) Punoljetna je osoba koja je navršila osamnaest godina života.

(3) Poslovnu sposobnost može steći i maloljetnik stariji od šesnaest godina koji je postao roditelj.

(4) Sud će u izvanparničnom postupku na prijedlog maloljetnika iz stavka 3. ovoga članka odlučiti o stjecanju poslovne sposobnosti uzimajući u obzir njegovu duševnu zrelost.

(5) U postupku iz stavka 4. ovoga članka sud će saslušati roditelje maloljetnika koji je postao roditelj i pribaviti mišljenje centra za socijalnu skrb.

Članom 167. Obiteljskoga zakona propisano je da centar za socijalnu skrb, radi zaštite pojedinih osobnih ili imovinskih prava i interesa, imenuje posebnog skrbnika, između ostaloga, i djetetu stranom državljaninu koje se bez pratnje zakonskog zastupnika zatekne na području Republike Hrvatske. Ovakva mogućnost je dana jer je država dužna zaštititi i djecu strane državljanke (kao i one koji uopće nemaju državljanstvo) koja se zateknu bez pratnje zakonskoga zastupnika na teritoriju RH, a zbog činjenice da nemaju hrvatsko državljanstvo nije moguće imenovati im skrbnika temeljem odredbe članka 152. Obiteljskoga zakona.

Skrbnikom se imenuje osoba koja ima osobine i sposobnosti za obavljanje skrbništva i koja pristane biti skrbnikom. Skrbnikom se može imenovati zaposlenik centra za socijalnu skrb i vanjski suradnik centra (dakle osoba izvan centra) koja udovoljava uvjetima koje je zakon postavio. Ukoliko se skrbnikom imenuje zaposlenik centra za socijalnu skrb, za to nije potreban njegov pristanak, a imenuje ga se skrbnikom ako to zahtijevaju posebne okolnosti slučaja. Ista osoba može biti imenovana skrbnikom za više djeteta, a centar za socijalnu skrb zatražit će od djeteta koji je sposoban shvatiti o čemu se radi mišljenje o osobi koju namjerava imenovati skrbnikom (čl. 174.).

Skrbnik ne može biti osoba koja je lišena roditeljske skrbi; koja je lišena poslovne sposobnosti; čiji su interesi u suprotnosti s interesima djeteta; od koje se, s obzirom na njezino ponašanje i osobine te odnose sa djetetom, ne može očekivati da će pravilno obnašati svoju dužnost; s kojom je djeteto sklopio ugovor o doživotnom uzdržavanju te osoba s kojom je braćim drugom djetetom sklopio ugovor o doživotnom uzdržavanju (čl. 175.).

Valja istaknuti da se centri za socijalnu skrb vrlo često susreću s teškoćama i nemogućnošću pronalaska adekvatne osobe izvan centra koja se želi prihvatiti skrbničke dužnosti. Čak ni uvođenje mogućnosti dobivanja novčane naknade za obavljanje skrbničke dužnosti nije bitno promijenilo situaciju i teškoće oko pronalaska skrbnika. Zbog toga se često susrećemo sa situacijama u kojima se skrbnikom imenuju zaposlenici centra i ta činjenica može utjecati na kvalitetu obavljanja skrbničke dužnosti. Činjenica da je netko od zaposlenika centra imenovan skrbnikom ne oslobađa ga drugih poslova i zaduženja koji mu ionako, opisom poslova, pripadaju. Postavlja se pitanje kako će onda zaposlenik centra, uz redoviti posao i svakodnevne obveze, obavljati još i zahtjevniju skrbničku dužnost.

Ni u situacijama imenovanja skrbnika djeci bez pratnje nije drugačija praksa. Prema dostupnim podacima vidljivo je da se u gotovo trećini slučajeva skrbnikom

imenuje službenik centra za socijalnu skrb, a u više od dvije trećine slučaja netko od pripadnika grupe stranaca s kojim je dijete došlo u Republiku Hrvatsku. Gotovo da i nisu poznati slučajevi, ili je njihov broj zanemariv, u kojima se skrbnikom imenovala osoba izvan kruga navedenih osoba.

Obiteljskim zakonom određeno je kako skrbnikom ne može biti imenovana osoba, između ostalog, čiji su interesi u suprotnosti s interesima štitenika ili od koje se, s obzirom na njezino ponašanje i osobine te odnose sa štitenikom, ne može očekivati da će ispravno obavljati dužnost skrbnika. Svakako se treba zapitati je li ispravno i u skladu s odrednjima Obiteljskoga zakona da se skrbnikom imenuje netko iz grupe koji je ilegalno prešao granicu, dakle, netko tko je evidentno u prekršaju. Razumljivo da odrasla osoba koja ilegalno prelazi granicu nije idealan izbor osobe za skrbnika djetetu, osobito kad su nepoznate okolnosti zbog kojih se dijete našlo u društvu te osobe (mogućnost trgovanja ljudima?). No, u situaciji u kojoj dijete najčešće "ima" samo tu osobu s kojom se može sporazumijevati i za koju se pretpostavlja da dijete u nju ima povjerenje te da njezini interesi nisu u suprotnosti s djetetovim interesima, postavlja se pitanje je li u djetetovu najboljem interesu da mu se skrbnikom imenuje netko drugi, djetetu nepoznat, s kojim se najčešće ne može ni sporazumjeti. Ovo pred centar za socijalnu skrb postavlja dilemu, s jedne strane obvezu zakonitog postupanja, a s druge strane zaštitu djetetova najboljeg interesa (čl. 3. Konvencije o pravima djeteta)³. Stoga bi bilo važno uskladiti ova dva kriterija, odnosno pronaći način kako zaštititi najbolji interes djeteta, a da se pritom poštuje zakon.

Ista se dilema postavlja i pri imenovanju službenika centra za socijalnu skrb ili neke druge osobe skrbnikom djetetu bez pratnje. Naime, čl. 174. st. 5. Obiteljskoga zakona propisao je da će centar za socijalnu skrb od štitenika koji je sposoban shvatiti o čemu se radi i od njegovih bližih srodnika zatražiti mišljenje o osobi koju namjerava imenovati skrbnikom. Postavlja se pitanje kako će se o takvoj osobi izjasniti dijete koje tu osobu nikada ranije nije ni vidjelo niti ima ikakvih spoznaja ili informacija o njoj, a nerijetko se s njom ne može ni sporazumijevati.

No, bez obzira na sve poteškoće, centar za socijalnu skrb dužan je donijeti odluku o imenovanju skrbnika uvažavajući i najbolji interes svakog pojedinog djeteta.

Nakon imenovanja skrbnika, centar za socijalnu skrb dužan je obavijestiti Ministarstvo zdravlja i socijalne skrbi i dostaviti mu primjerak odluke radi prosljeđivanja u zemlju

---

³ UN Konvencija o pravima djeteta (Službeni list, Međunarodni ugovori, broj: 15/90, Narodne novine, Međunarodni ugovori, broj:12/93)

djetetova podrijetla te na taj način roditelja obavijestiti gdje se dijete nalazi. Nakon zaprimanja obavijesti, mjerodavno tijelo zemlje podrijetla provjerava u kakvim je okolnostima dijete živjelo te ocjenjuje opravdanost njegova povratka u obitelj. U nekim slučajevima sami su roditelji potaknuli dijete na odlazak u drugu državu nastoje ga zaštititi od prilika (ekonomskih, političkih, ratnih i dr.) u kojima se i sami nalaze, nadaju se da će biti zbrinuto na primjeren način i na taj način "spašeno". Ukoliko se provjerom utvrdi da je povratak u djetetovu interesu, on se organizira u suradnji s diplomatskim predstavništvom zemlje podrijetla ija državna tijela dalje procjenjuju vraća li se dijete roditeljima ili ga se zbrinjava na drugi način. No, kad se utvrdi da bi povratak djeteta ugrozio njegov položaj i zbog situacije u zemlji podrijetla nikako se ne preporuča njegov povratak, preporuča se njegova integracija u sredini u kojoj se nalazi s pronalaskom najprimjerenijeg oblika skrbi.

Problem s kojim se susreću stručnjaci na terenu je i bijeg određenog broja djece iz ustanove u kojoj su smješteni, a radi osuđivanja povratka u zemlju podrijetla. Iz tog razloga se podaci iz evidencije Ministarstva unutarnjih poslova ne podudaraju s podacima o broju djece koja se zbrinjavaju i evidentiraju u sustavu socijalne skrbi. Događa se da se djetetu imenuje skrbnik dva ili više puta, svaki put nakon što ga se nakon bijega pronađe u drugom mjestu, a centar za socijalnu skrb nema informaciju o prijašnjim imenovanjima. Uzrok tome je još uvijek slaba informativna povezanost centara te nemogućnost trenutane provjere tih podataka. Uspostava jedinstvene evidencije, sustavna edukacija stručnjaka koji se u svom radu susreću s djecom bez pratnje te ujednačeno postupanje svih u najboljem interesu djeteta jest zadatak, ali i prostor gdje su poboljšanja nužna i moguća.

Snježana Oset

PREKRŠAJNI POSTUPAK PREMA DJECI ODVOJENOJ DO RODITELJA - maloljetni po initeljji prekršaja

Prekršajnim zakonom¹ („Narodne novine“, broj: 107/2007) propisano je da se prekršajima povrijeđuje javni poredak, društvena disciplina ili druge društvene vrijednosti koje nisu zaštićene Kaznenim zakonom ili drugim zakonima u kojima su propisana kaznena djela. Definicija pojma prekršaja jasno govori o širokom području društvenog života obuhvaćenom prekršajnopравnim sankcioniranjem. Sudska praksa prvostupanjskih prekršajnih sudova i Visokog prekršajnog suda Republike Hrvatske ukazuje na to da su maloljetni po initeljji prekršaja strani državljani najčešće procesuirani zbog prekršaja iz Zakona o strancima² („Narodne novine“, broj:79/2007), ali isto tako pojavljuju se kao po initeljji prekršaja iz Zakona o nadzoru državne granice³ („Narodne novine“, broj: 34.- proširio tekst, 173/03) i Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira⁴ („Narodne novine“, broj: 5/90). U cilju sveobuhvatnog sagledavanja problematike primjene istaknutih Zakona i svih drugih, u prekršajnom postupku prema maloljetnim strancima odvojenim od roditelja, istaknute su materijalnopravne i procesnopravne odredbe Prekršajnog zakona koje propisuju sankcije i postupak koji se vodi prema maloljetnim po initeljima prekršaja.

Navedeni Prekršajni zakon ne propisuje posebno prekršajni postupak koji se vodi prema maloljetnim strancima odvojenima od roditelja, tako da se u takvim postupcima primjenjivati sve odredbe koje se primjenjuju prema maloljetnim

---

¹ članak 1. Prekršajnog Zakona

² Zakon o strancima („Narodne novine“, broj: 79/07).

³ Osobito prekršaji propisani člankom 48.

⁴ članak 11. (odavanje skitnji), članak 12. (odavanje prostituciji)

po initeljima prekršaja hrvatskim državljanima^{5, 6}

PRIMJENA PREKRŠAJNOG ZAKONA

Prije razmatranja konkretnih pitanja potrebno je, s obzirom na istaknutu problematiku, usporediti definiciju pojma „dijete“ prema Konvenciji o pravima djeteta („Narodne novine“, Meunarodni ugovori, broj: 12/93) s definicijom pojma „dijete“ i pojma „maloljetnik“ prema Prekršajnom zakonu. Članom 1. Konvencije propisano je da u svrhu na koju se ova Konvencija odnosi, dijete označava svaku osobu mlađu od 18 godina, osim ako se zakonom koji se primjenjuje na dijete granica punoljetnosti ne odredi ranije. Nemogućnost primjene prekršajnog zakonodavstva prema djetetu proizlazi iz članka 9. Prekršajnog zakona koji propisuje da osoba koja u vrijeme počinjenja prekršaja nije navršila etnaest godina života ne odgovara za prekršaj⁷, dakle, dijete je sukladno odredbama tog Zakona osoba mlađa od 14 godina života, iako to nije definirano propisano. Međutim, u Glavi IX Prekršajnog zakona, koja nosi naziv: „Primjena materijalnopравnih odredbi ovog Zakona prema maloljetnim po initeljima prekršaja“, člankom 64. propisano je da je maloljetnik osoba koja je navršila etnaest godina života, a nije navršila osamnaest godina života⁸.

Prema osobi koja počinila prekršaj kao maloljetnik mogu se primijeniti kao prekršajne sankcije: odgojne mjere, zaštitne mjere i kazne (novčana kazna i kazna maloljetničkog zatvora⁹). S obzirom na svrhu prekršajnopравnih maloljetničkih sankcija koje bi trebale pružiti zaštitu, brigu, pomoć, nadzor, oporavak i izobrazbu maloljetnog po initelja prekršaja te utjecati na njegov odgoj, razvijanje njegove cjelokupne ličnosti i jačanje njegove osobne odgovornosti (članak 66.), prekršajni sudovi prema maloljetnim po initeljima prekršaja najčešće primjenjuju odgojne mjere:

⁵ Ustav Republike Hrvatske („Narodne novine“, broj: 56/1990, 8/1998, 124/2000-pročišćeni tekst i 41/2001-pročišćeni tekst) propisuje da su svi državljani Republike Hrvatske i stranci jednaki pred sudovima i drugim državnim i inim tijelima koja imaju javne ovlasti (članak 26.).

⁶ Člankom 251. Prekršajnog zakona („Narodne novine“, broj: 107/07) propisano je da se materijalne pravne odredbe ovog Zakona primjenjuju na prekršaj počinjen nakon stupanja na snagu ovog Zakona osim u slučaju primjene pravila o blažem propisu za po initelja prekršaja te da se prekršajni postupak koji je pokrenut prije stupanja na snagu ovog Zakona nastaviti i pravomoćno dovršiti po postupovnim odredbama Zakona o prekršajima („Narodne novine“, broj: 88/02, 122/02, 187/03, 105/04 i 127/04). Osim navedenog Zakona, u konkretnom slučaju važno je istaknuti Zakon o sudovima („Narodne novine“, broj 150/05, koji propisuje da sudovi štite Ustavom i zakonom utvrđen pravni poredak Republike Hrvatske te osiguravaju jedinstvenu primjenu zakona, ravnopravnost i jednakost svih pred zakonom, a između ostalog, da izriču kazne i druge mjere po initeljima kaznenih djela i prekršaja utvrđenih zakonom i drugim propisima (članak 3.). Člankom 5. istog Zakona propisano je da sudovi sude na osnovi Ustava, zakona i međunarodnih ugovora koji su dio pravnog poretka Republike Hrvatske te da primjenjuju i druge propise koji su donijeti sukladno Ustavu, međunarodnom ugovoru ili zakonu Republike Hrvatske.

⁷ Stavak 2. i 3. istog članka propisuju obveze nadležnog državnog tijela za postupanje u slučaju kada se dijete u ustalo ponaša na način da ostvaruje obilježja težih prekršaja te mogu postati kaznjavanja roditelja ili druge osobe koja skrbi o djetetu ako je taj prekršaj u izravnoj vezi s propuštenim nadzorom.

⁸ Stavak 2. istog članka propisuje da je mlađi maloljetnik osoba koja je navršila etnaest, a nije navršila šesnaest godina, a stavak 3. propisuje da je stariji maloljetnik osoba koja je navršila šesnaest, a nije navršila osamnaest godina života.

⁹ Člankom 65. propisuje katalog sankcija i mogućnost primjene sankcija te izricanje kazni s obzirom na dob maloljetnika.

sudski ukor, posebne obveze i upućivanje u centar za odgoj.¹⁰ U sudskoj praksi prekršajnih sudova kada se prekršajni postupak vodi prema maloljetnom strancu zbog prekršaja iz Zakona o strancima najčešće se primjenjuje odgojna mjera sudskog ukora, što svakako proizlazi iz činjenice da se postupak prema maloljetnicima provodi žurno te da se uz odgojnu mjeru sudskog ukora najčešće primjenjuje i zaštitna mjera protjerivanja stranca iz zemlje. Navedena zaštitna mjera ne može biti primijenjena u trajanju kraćem od tri mjeseca niti dužem od tri godine.¹¹

Ograničenja propisana u odnosu na mogućnost izricanja novčane kazne maloljetnicima determiniraju relativno mali broj sveukupno izrečenih kazni.¹² Kazna maloljetničkog zatvora može se izreći za prekršaje za koje je zakonom propisana, međutim, bez obzira na propisano trajanje, maloljetniku se ne može izreći kazna maloljetničkog zatvora u trajanju kraćem od tri dana niti dužem od deset dana (članak 72.).¹³

Postupak prema maloljetnim počiniteljima prekršaja propisan je u Glavi XXIX Prekršajnog zakona (članci od 223. do 227.), na način da se prema maloljetnim počiniteljima prekršajni postupak vodi prema odredbama istog Zakona osim ako nije drugačije propisano (članak 223. stavak 1.).¹⁴

Zakonom je propisano da maloljetnim počiniteljima prekršaja uvijek sude sudovi, osim ako istim Zakonom nije propisano drugačije (članak 93. stavak 2.). Iako je mjesna nadležnost za postupak prema maloljetnom počinitelju prekršaja propisana člankom 224, kao dio posebnih odredaba u stavku 3. istog članka propisano je da će se u postupku protiv maloljetnog počinitelja prekršaja koji nema stalno prebivalište ili boravište u Republici Hrvatskoj primijeniti opće odredbe o nadležnosti u prekršajnom postupku. U konkretnom slučaju, s obzirom na navedeno, proizlazi da je za vođenje prekršajnog postupka prema maloljetnom strancu bez pratnje mjesno nadležan sud na kojem je podneta žalba na prekršajni postupak ili pokušaj.¹⁵

¹⁰ Navedene odgojne mjere primjenjuju se kada je potrebno utjecati na maloljetnikovu ličnost i ponašanje mjerama upozorenja, usmjeravanjem ili drugim primjerenim mjerama (članak 67.)

¹¹ Novi Prekršajni zakon više ne pravi razliku između punoljetnih i maloljetnih počinitelja prekršaja s obzirom na donju i gornju granicu duljine trajanja zaštitne mjere. Zakon o prekršajima („Narodne novine“ broj: 88/02, 122/02, 187/03, 105/04 i 127/04) propisuje da prema maloljetnom počinitelju prekršaja može biti primijenjena zaštitna mjera protjerivanja stranca iz zemlje u trajanju od najmanje jednog mjeseca, a najdulje jednu godinu (članak 72. stavak 3.), a iz odredbe članka 40. istog zakona proizlazi da prema punoljetnom počinitelju prekršaja zaštitna mjera protjerivanja stranca iz zemlje ne može biti propisana niti primijenjena u trajanju kraćem od tri mjeseca niti duljem od dvije godine.

¹² Članak 71. stavak 1. Prekršajnog zakona propisuje da novčanu kaznu sud može izreći i počinitelju prekršaja starijem maloljetniku koji ostvaruje osobne prihode vlastitim radom ili imovinom ako utvrdi da s obzirom na narav i težinu učinjenog prekršaja treba izreći kaznu.

¹³ Zakon o strancima (NN, br. 79/07) za prekršaje iz članka 204. propisuje kaznu zatvora u trajanju do 60 dana ili novčanu kaznu od 3.000,00 kn do 7.000,00 kn, za razliku od Zakona o strancima (NN br. 109/03) kojim nije propisana kazna zatvora, nego samo novčana kazna i zaštitna mjera protjerivanja stranca iz zemlje.

¹⁴ Ako ovaj Zakon ne sadrži odredbe o pojedinim pitanjima postupka, na odgovarajući se na način, kada to bude primjereno svrsi prekršajnog postupka, primijeniti odredbe Zakona o kaznenom postupku (članak 82. stavak 3.)

¹⁵ Članak 98. Prekršajnog zakona propisuje mjesnu nadležnost sudova.

Prije donošenja odluke o prekršaju maloljetnik se mora ispitati, a pri ispitivanju i poduzimanju drugih radnji kojima je maloljetnik nazočan, postupati se i voditi oprezno, tako da s obzirom na duševnu razvijenost i osobna svojstva maloljetnika, vođenje prekršajnog postupka ne šteti razvoju njegove ličnosti. Pozivanje maloljetnika i dostava pismena obavlja se putem roditelja, odnosno zakonskog zastupnika, osim ako to nije moguće zbog potreba hitnog postupanja ili drugih opravdanih okolnosti. Sud izvješćuje centar za socijalnu skrb kada su u prekršajnom postupku utvrđene činjenice i okolnosti koje upućuju na potrebu poduzimanja mjera radi zaštite prava i dobrobiti maloljetnika (članak 223. stavak 5), a predstavnik centra za socijalnu skrb ima pravo upoznati se s tijekom postupka, u toku postupka ima pravo stavljati prijedloge i upozoravati na činjenice i dokaze koji su važni za donošenje ispravne odluke (članak 223. stavak 6.). O svakom pokretanju prekršajnog postupka ovlašteni tužitelj obavijestiti i nadležni centar za socijalnu skrb (članak 223. stavak 7).

Iako je zakon dao važnu ulogu centrima za socijalnu skrb u postupku koji se vodi prema maloljetnim počiniteljima prekršaja, stavkom 12. članka 223. propisano je da se u postupku koji se vodi prema maloljetnom počinitelju prekršaja koji nema stalno prebivalište ili boravište u Republici Hrvatskoj ne primjeniti odredbe stavaka 5. do 7. Uskim tumačenjem ove odredbe proizlazilo bi da ovlašteni tužitelj i sud ne bi trebali izvijestiti centar za socijalnu skrb o postupku koji se vodi prema maloljetnom strancu bez pratnje, što svakako nije postupanje u najboljem interesu djeteta (maloljetnika). Naime, sudovi sude na temelju Ustava, Zakona i međunarodnih ugovora koji su dio pravnog poretka Republike Hrvatske, tako da u konkretnom slučaju, procjenjuju i hoće li i na koji način primijeniti navedenu odredbu kada se postupak vodi prema maloljetnom strancu bez pratnje, prije svega trebala voditi računa o članku 3. Konvencije o pravima djeteta.¹⁶ Sve to tim više što je Zakonom o strancima (NN br. 79/07) u dijelu koji propisuje posebnu zaštitu maloljetnika koji je identificiran kao žrtva propisano da se takvom maloljetniku nadležno tijelo za socijalnu skrb imenovati skrbnika.¹⁷ Osim navedenoga, Obiteljski zakon propisuje da se djetetu stranom državljaninu koji se bez pratnje zakonskog zastupnika zatekne na području Republike Hrvatske imenovati posebni skrbnik.¹⁸

¹⁶ Članak 3. Konvencije o pravima djeteta: „U svim akcijama koje u svezi s djecom poduzimaju javne ili privatne ustanove socijalne skrbi, sudovi, državna uprava ili zakonodavna tijela mora se prvenstveno voditi računa o interesima djeteta.“

¹⁷ Članak 73. Zakona o strancima

¹⁸ Članak 167. stavak 1. točka 5. Obiteljskog zakona („Narodne novine“ broj: 116/03, 17/04 i 136/04)

Prekršajnim zakonom je propisano da se postupak prema maloljetnicima vodi prema odredbama o žurnom postupku,¹⁹ a protiv maloljetnika koji po ini prekršaj iz članka 204. Zakona o strancima, Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira i svih drugih zakona u kojima je kao kazna, osim novčane kazne, propisana i kazna zatvora, sud može odrediti zadržavanje koje za maloljetnika ne može trajati dulje od dvadeset i četiri sata računajući od trenutka kada je zadržavanje odredio sud.²⁰

Odlučujuće u prekršajnom postupku koji se vodi prema maloljetnim strancima, a osobito ovisno o odredbe Zakona o strancima kojima se propisuje posebna zaštita maloljetnika žrtve, koji u trenutku vođenja postupka možda još nije identificiran kao žrtva, uvijek bi prije svega trebalo primijeniti odredbe koje više pridonose ostvarivanju prava djeteta. Iskustva mnogih prvostupanjskih sudova pokazala su da je moguće učinkovito i žurno provesti postupak prema maloljetnim strancima, uz poštovanje svih prava iz Konvencije o pravima djeteta, u slučaju uspješne suradnje između Policijske uprave i centra za socijalnu skrb. Naime, u tom slučaju maloljetni stranci bez pratnje, protiv kojih je podnjet zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka, u prekršajni su sud doveli policajci u pratnji skrbnika kojega je imenovao centar. Glede istaknutog, potrebno je i dalje nastaviti s dobrom praksom te permanentno raditi na interdisciplinarnom pristupu ako je to u interesu djeteta.

Izvori:

- Ustav Republike Hrvatske („Narodne novine”, br.: 56/90, 135/97, 8/98, 113/2000, 124/2000-pročišćeni tekst i 41/2001-pročišćeni tekst)
- Konvencija o pravima djeteta („Narodne novine”, Međunarodni ugovori broj: 12/93)
- Zakon o sudovima („Narodne novine” broj: 150/05)
- Zakon o prekršajima („Narodne novine” broj: 88/02, 122/02, 187/02, 187/03, 105/04 i 127/07)
- Prekršajni zakon („Narodne novine” broj: 107/07)
- Zakon o strancima („Narodne novine” broj: 109/03)
- Zakon o strancima („Narodne novine” broj: 79/07)
- Obiteljski zakon („Narodne novine” broj: 116/03, 17/04, 136/04 i 107/07)
- Zakon o nadzoru državne granice („Narodne novine” broj: 34/95, 173/03)
- Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira („Narodne novine” broj: 5/90)

¹⁹ članak 221. i 222.

²⁰ članak 135. Prekršajnog zakona

Dubravka Maruši

PRIVREMENA SKRB ZA DJECU STRANE DRŽAVLJANE U PRIHVATNOJ STANICI DOMA ZA DJECU I MLADEŽ ZAGREB

Uvod

Prihvatna stanica u ustrojstvu Odjela dijagnostike, prihvata i tremana Doma za odgoj djece i mladeži u Zagrebu, namijenjena je pružanju hitne socijalne pomoći i te privremenog, kratkotrajnog smještaja i skrbi djeci i mladeži zatojnoj u skitnji bez nadzora roditelja ili drugih odraslih osoba dok se ne ostvari trajnije rješenje (povratak u vlastitu ili udomiteljsku obitelj, dom socijalne skrbi ili neki drugi nastan).

Privremeni smještaj može se osigurati i stranom državljaninu, kao i osobi bez državljanstva, koja nema prebivalište u Republici Hrvatskoj, prema Zakonu o socijalnoj skrbi. Unazad deset godina u Prihvatnoj stanici bilježi se postupno sve veća incidencija prihvata djece stranih državljana. Do kraja lipnja 2007. godine u Prihvatnoj stanici je osigurana skrb za ukupno 970 djece stranih državljana iz 29 zemalja svijeta. U prethodne tri godine evidentirano je da od ukupno prosječno 600 prihvata godišnje 1/5 njih prihvata djece stranih državljana.

Već iz ovih uvodnih napomena može se nazrijeti da je pitanje privremene skrbi o djeci stranim državljanima vrlo kompleksno i traži konkretne, usustavljene odgovore, odnosno pomno razrađenu strukturu, sadržaj i smjernice postupanja za sve subjekte u kojima je ingerenciji zbrinjavanje djece stranih državljana, kao jedne izrazito vulnerabilne populacije.

Uvjeti prihvata, smještaja i privremene skrbi u Prihvatnoj stanici

Prihvat i boravak djece i mladeži provodi se u cjelovitom prostoru od oko 140 m², koji se sastoji od četiri spavaonice s pripadajućim sanitarnim prostorima, dnevnog boravka, ureda odgajatelja, prirodnog spremišta te hodnika. Minimalni kapacitet je 13 mjesta: 8

mjesta za državljane RH, 5 mjesta za strane državljane. Prostor spavaonica za državljane RH i strane državljane je odvojen. U svakom od ta dva odvojena prostora je po jedna spavaonica za žensku i po jedna spavaonica za mušku populaciju.

Prijašnji oskudni prostorni uvjeti unaprijeđeni su uređenjem dodatnih dviju spavaonica minimalnog kapaciteta 5 mjesta, predviđenog prije svega za djecu strane državljanke. Međutim, osim proširenja prostora za oko 30 m², pristup zbrinjavanju je fleksibilan i orijentiran na aktualne potrebe te je kapacitete moguće povećati za do 6 mjesta. Navedeni se prostor koristi i u uvjetima specifičnih potreba djece (npr. dulji smještaj, sumnja na trafficking, žrtve drugih oblika zlostavljanja i dr.).

U Prihvatnoj stanici osigurana je privremena skrb djeci hrvatskim i stranim državljanima 365 dana u godini, 24 sata dnevno. Ovdje posao odgajatelja obavljaju četiri stručna radnika raspoređena u jutarnjoj, popodnevnoj i noćnoj smjeni. Obzirom na malobrojnost odgajatelja u PS, dodatno dopunjavanje rada u dežurstvima vikendom provodi se uključivanjem odgajatelja iz preostalih segmenata Odjela dijagnostike, prihvata i tretmana. Dakle, prisutna fluktuacija odgajatelja u dežurstvima zahtjeva dobro razrađen model razmjene informacija, znanja i vještina te fleksibilnost odgajatelja u pružanju skrbi djeci u postojećim vremensko-prostornim i kadrovskim okvirima, što je posebno iznimno zahtjevno osigurati.

Strani državljani u Prihvatnoj stanici

Korisnici privremene skrbi u Prihvatnoj stanici su djeca i mladež oba spola u dobi od 7 do 18 godina, iz različitih dijelova Republike Hrvatske, i djeca strani državljani.

Što se tiče strukture djece državljanke RH, radi se o: štitećenicima u bijegu iz drugih odgojnih ustanova, u bijegu iz vlastitih obitelji, djece zatečene u skitnji, prosjačicu (najčešće romska populacija) ili počinjenju kaznenog djela, djeci zlostavljanoj u obitelji kojima se pruža privremena i hitna zaštita i skrb.

Kako je već uvedeno, od 1997. do kraja lipnja 2007. godine zabilježeno je 970 prihvata djece stranih državljanke podrijetlom iz 29 zemalja svijeta: Albanija, Afganistan, Austrija, Bangladeš, BiH, Bugarska, Češka, Indija, Italija, Irak, Iran, Kamerun, Kina, Marokko, Makedonija, Moldavija, Nizozemska, Njemačka, Obala Bjelokosti, Pakistan, Peru, Poljska, Rumunjska, SiCG, Slovenija, Somalija, Šri Lanka, Turska, Ukrajina.

U populaciji djece stranih državljanke udio muške populacije je 80%, većinom u dobi od 16 nadalje (prema našim procjenama do 27 godina starosti).

Daljnja zajednička karakteristika cjelokupnoj populaciji djece stranih državljana jest da je Republika Hrvatska zemlja prolaska te da nije zabilježen nijedan slučaj da je RH bila ciljane destinacija.

Razlozi napuštanja domicilne zemlje većinom su ekonomske naravi. U nekolicini slučajeva navedeni su vjerski razlozi ili ratni sukobi kao razlog, a u šest slučajeva nadležnim institucijama prijavljena je sumnja na trafficking.

Dugogodišnje iskustvo pružanja skrbi djeci stranim državljanima rezultiralo je brojnim zapažanjima odgajatelja o njihovim reakcijama, ponašanju, vještinama i teškoćama snalaženja u, za njih neupitno, najblažem rešenju novoj stresnoj situaciji.

Tako su najčešće njihove karakteristike: dezorijentiranost (ili dojam dezorijentiranosti); izrazita fizička iscrpljenost, neurednost i neispavanost; zaplašenost, anksioznost vezana uz trenutnu situaciju i neinformiranost o daljnjim postupcima prema njima; uznemirenost zbog nemogućnosti ostvarenja komunikacije (jezična barijera), izražavanja vlastitih potreba te bržeg saznavanja značajnih informacija; osjećaj bezperspektivnosti, nemogućnost kontakta i zabrinutost za članove obitelji u slučajevima duljeg boravka u Prihvatnoj stanici; politična nepovjerljivost prema ostalim štitenicima i odgajateljima, u nekoliko slučajeva opterećenost vlastitim rasnim ili vjerskim razlikama; izražena uznemirenost pitanjima o dosadašnjim životnim prilikama, razlozima i načinu dolaska u RH.

Teškoće u procesu pružanja privremene skrbi djeci stranim državljanima

Elementarna teškoća u dinamici dnevnog života u Prihvatnoj stanici jest "miješanje" populacije djece stranih državljana i državljana RH, boravak u istom prostoru. Ovaj problem djelomično je ublažen opisanim poboljšanjem smještajnih uvjeta.

Djecu strane državljanke na smještaj s ciljem privremenog zbrinjavanja u Prihvatnu stanicu dovode djelatnici policije uz pratnju dežurnog socijalnog radnika. Prethodno se ne obavlja inicijalni zdravstveni pregled, koji bi za svrhu imao isključivanje prisutnosti teškoća ili bolesti ugrožavajućih za integritet samog djeteta i osoba iz njegova okruženja.

Jezična barijera također se ubraja u sam vrh problema skrbi o stranim državljanima. Za dijete je ta okolnost frustrirajuća zbog nemogućnosti izražavanja vlastitih potreba i teškoća, a za odgajatelje jer nisu u mogućnosti na iste adekvatno i pravodobno odgovoriti. Dalje, za samo dijete stranog državljanca, odgajatelje i druge štitenike,

uzajamno nepoznavanje jezika uskrađuje kvalitetu svakodnevne komunikacije, što u najmanju ruku, ni za koga od sudionika nije ugodna pozicija. Vjerojatno je izlišno navoditi brojne rizike koji izvire iz ovakve situacije. Zbog primjerice kulturoloških razlika, čak i neverbalna komunikacija ponekad je izvor nesporazuma.

Nemogućnost utvrđivanja dobi prihvatljenih stranih državljana posebna je prepreka. Značajno je istaknuti da su u više slučajeva strani državljani stručni radnici Prihvatne stanice opravdano posumnjali u njihovo maloljetstvo te su se naknadno utvrđivanjem identiteta saznali podaci o krivom iskazivanju dobi. Obzirom na raznolikost rasa, država pa i kontinenta podrijetla stranih državljana te na neraspolaganje znanjima o specifičnim konstitucijskim ili kulturalnim karakteristikama, u pojedinim slučajevima je izuzetno teško procijeniti dob. Najdrastičniji primjer je prihvat osmorice državljana Bangladeša, za kojiju dob od oko 40 godina staosti smo naknadno saznali. Ovaj navod sam po sebi dovoljno je riječit. No, nužno je naglasiti značaj što kvalitetnijeg pristupa i cjelokupne procedure (koja uključuje i procjenu dobi) koja prethodi i traje tijekom privremenog smještaja u Prihvatnoj stanici, s ciljem primjerene zaštite interesa i prava djece i stranih i državljana RH.

Ne raspoložemo osnovnim anamnestičkim podacima o djeci stranim državljanima: stvarni uvjeti života, razlozi napuštanja i uvjeti napuštanja zemlje podrijetla, ciljane zemlje odredište, mogućnost da su prije prihvata u PS bili žrtve teške zloporabe, zlostavljanja, traffickinga ili njihova, eventualna, prethodna samostalna kriminalna aktivnost ili prisilna uključenost u kriminalne aktivnosti. Usmjerenost na bijeg iz Prihvatne stanice karakteristika je cjelokupne populacije štitenika Prihvatne stanice. Međutim, razloge i poticaj na bijeg djece stranih državljana daleko je teže pretpostaviti i saznati nego kad je riječ o djeci državljanima RH, ali neki od brojnih zasigurno su strah od situacije i okruženja, uspostavljen dogovor s "vezom" za daljnji put, najčešće u zemlje zapadne Europe, ili pak rukovođenost trenutnim porivom, sklonosti stihiji i nekritičnom srljanju u rizici ne situacije, što je svojstveno populaciji djece s poremećajima u ponašanju.

Sklonost fizičkom nasrtanju na odgovajatelje i/ili druge štitenike te u nekolici slučajeva zabilježeni suicidalni ispadi ili pak demoliranje prostora, odnosno agresivni, autoagresivni i destruktivni ekscesi, također su raznorodno uvjetovani u djece stranih državljana. Navedene manifestacije nisu u cijelosti komparabilne s istim ili sličnima u populaciji djece s poremećajima u ponašanju državljana RH. Pored navedenog, značajno je naglasiti da sva djeca strani državljani nisu djeca s poremećajima u ponašanju i delinkventnim ponašanjem pa je opet neprimjereno njihovo smještavanje u

ustanovu za djecu s poremećajima u ponašanju. Prihvatna stanica je predviđena za kratkotrajan boravak, u trajanju do tri dana. Iznimku od tog pravila, ali i izrazite teškoće u radu, čini dulji boravak djece stranih državljana koji ostaju na smještaju do utvrđivanja njihova identiteta, dobi i konačne realizacije povratka u domicilnu zemlju. Duljina boravka najčešće se pokazala nepovoljnom u smislu intenziviranja osjećaja besperspektivnosti i različitih reaktivnih stanja, koja bi, za pretpostaviti je, izostala da je zadovoljena potreba ekspeditivnosti osiguranja uvjeta primjerenog zbrinjavanja, sigurnog povratka u zemlju porijekla ili spajanja obitelji.

Skrb i zaštita prava i interesa djece stranih državljana

Jednu od ključnih uloga u maksimalno mogućoj zaštiti prava i interesa djece stranih državljana imaju skrbnici. U PS moguće u potpunosti zadovoljiti osnovne potrebe korisnika: smještaj, hrana, odjeća i obuća, a zdravstvena skrb najčešće u hitnim slučajevima. Sve ostale vrste potreba zadovoljene su parcijalno, ovisno o trenutnim prilikama u PS (broj prihvatnih štitenika, dinamika grupe). Stalan zahtjev da se djecu u PS obuhvati "uvanjem" tj. da im se onemogući eventualni bijeg, velika fluktuacija djece (oko 600 prihvata godišnje), ograničavaju zadovoljenje složenijih potreba i provođenje aktivnosti u najboljem interesu djece stranih državljana i djece državlja RH.

Aktivnosti vezane uz psihosocijalnu, zdravstvenu i pravnu pomoć i zaštitu, kao i temeljitije osiguranje ostvarivanja prava djece stranih državljana, područja su rada skrbnika u suradnji s odgajateljima PS. Skrbnički program nadopuna je tretmanu u PS, a sastoji se u: redovitoj komunikaciji i susretima sa štitenikom i sa odgajateljima; osiguranju prevoditelja po potrebi; kontaktima sa institucijama države i drugim organizacijama relevantnim za prevladavanje teškoća i reguliranje statusa na bilo kojem planu (status izbjeglice, uključivanje u određeni oblik obrazovanja u slučaju duljeg boravka, zbrinjavanje zdravstvenih potreba, promjena smještaja...); osiguranje telefonskog kontakta štitenika sa roditeljima te pomoć u organizaciji i provođenju vremena u suradnji sa stručnim osobama u odgojnoj ustanovi ili drugim osobama u slučaju nekog alternativnog oblika smještaja. Ovako naznačene osnove programa rada skrbnika za dijete stranog državljana u praksi, nažalost, nisu uvijek u cijelosti ostvarene. Skrbnici za poseban slučajevi inom su djelatnici centara za socijalnu skrb pa uz redovite zahtjeve posla imaju dodatnu obvezu skrbi za dijete stranog državljana, što predstavlja kompleksne i nerijetko teško pomirljive zadatke. Krucijalno pitanje kao što je određivanje skrbnika nužno je s posebnom pažnjom razmotriti, kako bi se samom skrbniku osigurali uvjeti za primjereni izvršenje obveza, a to znači odgovarajuća zaštita i zbrinjavanje djeteta stranog državljana.

Suradnja

Kvaliteta privremene skrbi i donošenje trajnijeg, kona nog rješenja za dijete stranog državljanja nadilazi u velikoj mjeri okvire Prihvatne stanice i mogu nosti stru nih radnika Doma za odgoj djece i mladeži Zagreb. U cijelosti skrb o djeci stranim državljanima ovisi prvenstveno o kvaliteti suradnje između odgajatelja Prihvatne stanice, skrbnika, službenika MUP-a, a posebno Odjela za strance i azil, sudaca za prekršaje, vladinih i nevladinih organizacija (UNHCR, IOM, UISP), zdravstvenim ustanovama. Iako se s godinama iskustva u ovom specifi nom području rada uvezala djelotvornija suradnja nekolicine stru njaka iz razli itih resora, to se pokazuje još uvijek nedostatno usustavljenim modelom. Još uvijek se pre esto u dnevnoj praksi doga a ad hoc osmišljavanje procedure i koraci postupanja.

Zaključne napomene

U svrhu ispunjenja jasnog cilja cjelovitog obuhva anja adekvatnim mjerama djeteta stranog državljanina, temeljem desetogodišnjeg iskustva u direktnom radu, name e se nužnim:

- donošenje međuresorski usuglašenog protokola postupanja prema djetetu stranom državljaninu zate enom bez pratnje odrasle osobe, u ilegalnom prijelazu državne granice, bez valjanih putnih isprava. Protokol bi trebao detaljno razra ivati postupanje od ulaska u zemlju i pronalaska od strane MUP-a, trenutno angažiranje dežurnog socijalnog radnika i prevoditelja p.p., pitanje provo enja zdravstvenog pregleda, postupak provo enja intervjua, odvo enje suda za prekršaje, postupanju nakon prekršajnog suda, postupanje kod vra anja u Prihvatnu stanicu, pitanja procjene dobi, organizaciju trajnijeg zbrinjavanja ili povratka u zemlju podrijetla, mogu nost i uvjeti preuzimanja od strane roditelja ili bliže rodbine, imenovanje i zadaci skrbnika, pitanje uvanja u Prihvatnoj stanici itd..
- Formiranje mreže stru njaka, imenovanih predstavnicima iz svih relevantnih resora i nevladinog sektora za pitanja zbrinjavanja djece stranih državljanina.
- Osiguranje kontinuiteta u razmjeni informacija.
- Osiguranje kontinuiteta u organiziranju edukacija za sve suradnike u ovom području rada, posebno za djelatnike svih prihvatnih stanica u područjima bitnim za primjerenu dnevnu brigu o djeci stranim državljanima (zakonska regulativa, na ela dobre prakse, trendovi u zapadnim zemljama, razmjena iskustava...).

Miroslav Horvat

PRIHVATILIŠTE ZA TRAŽITELJE AZILA : Skrb za djecu u postupku priznavanja azila

Prihvatište za tražitelje azila započelo je s radom 1. srpnja 2004. godine i radilo je na dvije lokacije. Tražitelji azila prihvaćali su se u Prihvatnom centru za strance Ježevo gdje su se tražitelji azila zadržavali 48 sati, a smještaj je bio osiguran u Šašnoj Gredi bivšem prihvatnom centru za izbjeglice Hrvatskog crvenog križa.

Uvjeti smještaja u prihvatnom dijelu nisu zadovoljavali standarde potrebne za skrb o djeci, a posebno za skrb o djeci koja su dolazila bez pratnje, te su i zbog tog razloga djeca dobivala prioritet u obavljanju prihvatnih poslova i u najkraćem roku smještana u Šašnu Gredu.

U Šašnoj Gredi smještaj i rad s djecom zadovoljavali su minimalne standarde propisane i prihvaćene u državama Europske unije.

Od samog početka primjene Zakona o azilu 2004. godine Ministarstvo unutarnjih poslova sklopilo je ugovor o suradnji sa Hrvatskim crvenim križem o pružanju psihosocijalne skrbi tražiteljima azila. Od četiri djelatnika Hrvatskog crvenog križa koji rade na poslovima skrbi, dvije su socijalne radnice s dugogodišnjim iskustvom. Ministarstvo je, također, na samom početku primjene Zakona angažiralo socijalnu radnicu kako bi se što kvalitetnije organizirala skrb za tražitelje azila, posebno za djecu i djecu bez pratnje.

Ministarstvo unutarnjih poslova je 1. lipnja 2006. godine, uspostavivši Prihvatište za tražitelje azila u Kutini, gdje se obavlja i prihvat i smještaj tražitelja azila, osiguralo bolju zaštitu djece i kvalitetniji rad na pružanju psihosocijalne pomoći.

U postupku prihvata djece, obavljaju se sljedeći poslovi:

- prihvata djeteta koji obavezno obavlja socijalni radnik Ministarstva unutarnjih poslova,
- obavijest centru za socijalnu skrb sa zahtjevom da se odredi skrbnik u postupku priznavanja azila, ukoliko je dijete bez pratnje. U cijelom daljnjem postupku sudjeluje skrbnik,
- prvi liječnički pregled,
- upoznavanje tražitelja azila s pravima i obvezama te cjelokupnim postupkom,
- daktiloskopija,
- fotografiranje,
- davanje uputa o pravima i dužnostima tražitelja azila te obavijesti o nevladinim udruženjima koje skrbe o tražiteljima azila,
- uzimanje zahtjeva za azil,
- izrada iskaznice tražitelja azila,
- transfer u zdravstvene ustanove (u slučaju potrebe),
- zaduživanje opreme i potrepština iz skladišta.

Svako dijete kod dolaska u Prihvatilište, prema Pravilniku o smještaju, dobiva osnovni higijenski paket, a po potrebi i odjevne predmete.

Prehrana je prilagođena vjerskim običajima, a djeci su osigurani i temeljni obroci koji se mogu pripremiti u zajedničkoj kuhinji namijenjenoj tražiteljima azila.

Djeca koja dolaze iz rizičnih zemalja sa zaraznim bolestima, obavljaju dodatni liječnički pregled s testiranjem na malariju i koleru u Klinici za infektivne bolesti „Dr. Fran Mihaljević“.

Nakon što je obavljen prihvata, dijete se uključuje u organizirane aktivnosti u Prihvatilištu, a skrb se dogovara s roditeljima koji su dužni voditi brigu o zadovoljenju svih potreba svog djeteta. Socijalni radnici dužni su kontrolirati ima li dijete odgovarajuću roditeljsku skrb te u razgovorima s roditeljima korigirati eventualne nedostatke.

Djeca bez pratnje kao posebna, najranjivija skupina tražitelja azila, osim što postoji zakonska obveza da im centar za socijalnu skrb odredi skrbnika, iziskuju posebnu pažnju u radu kako bi se što prije osjećali sigurno i prihvateno u za njih nepoznatom okruženju. Radi toga socijalni radnici određuju i predlažu dinamiku rada u postupku

priznavanja statusa.

Brigu o djetetu u svakodnevnom radu preuzima socijalni djelatnik kojeg dijete najbolje prihvaća te on koordinira rad ostalih djelatnika.

Temeljni cilj u radu s djecom je omogućiti djeci smještenoj u Prihvatilište da im bude što ugodnije i zabavnije. S obzirom na to da su djeca osobito osjetljiva skupina, s njima se treba puno raditi i omogućiti im što kvalitetnije provođenje slobodnog vremena. Najvažnije je da se djeca osjećaju sretno i da svoj boravak u Prihvatilištu ne dožive kao negativan osjećaj, a to se postiže i kvalitetnim psihosocijalnim radom u igraonici.

Program rada dječje igraonice izradila je socijalna radnica Hrvatskog crvenog križa. Ovisno o željama i mogućnostima djece, u igraonici se provode sljedeće aktivnosti: razne igre (igre s didaktikom i drugim igračkama, slaganje slagalica (puzzle), društvene igre i sl.), likovna igraonica (uključujući i razlikovanje boja, modeliranje, crtanje, kolaž, izrada prigodnih ukrasa za blagdane), uključujući i igranjem (uključujući pisanje slova i brojaka, slušanje glazbe i plesanje, gledanje animiranih i drugih dječjih filmova, uključujući manira lijepog i pristojnog ponašanja, usvajanje nenasilnog ponašanja i međusobne tolerancije) i druge aktivnosti (pomoć djeci s posebnim potrebama, pomoć u učenju i pisanju zadaća, individualni i grupni rad s djecom).

Aktivnosti se provode svakodnevno u terminima od 10 do 12 te od 14 do 16 sati uz nadzor djelatnika HCK. Od sredstava osiguran je veliki broj igraćaka, različite društvene igre, pribor za crtanje, sportska oprema, televizor, videorekorder, crtani i drugi dječji filmovi.

Programi psihosocijalne skrbi prilagođavaju se dobnoj strukturi djece, broju djece, kao i zemlji podrijetla. S obzirom na to da su djeca koja traže azil već prošla kroz teška razdoblja u svom životu, samim time što su napustila svoju zemlju podrijetla i borave u nepoznatoj zemlji, nastoji im se uljepšati vrijeme provedeno u Prihvatilištu. Po potrebi se u radu s djecom angažira i psiholog Hrvatskog crvenog križa.

U cilju što kvalitetnije zaštite djece potrebno je ubrzati postupak promjene skrbnika kada je određen skrbnik u gradu u kojem je dijete zatečeno, a postupak se nastavlja u Prihvatilištu i određuje se skrbnik Centra za socijalnu skrb Kutina. Smatramo da ne treba čekati rješenje o razrješenju prvog Centra koji je odredio skrbnika, već odmah odrediti novog skrbnika, a potrebna razrješenja obavljati u najkraćem roku.

Antonija Žižak

INITELJI RIZIKA I ISKUSTVA DJECE (stranaca) ODVOJENE OD RODITELJA

U skladu s naslovom cilj je ovog rada ukratko predstaviti initelje rizika kojima su izložena djeca odvojena od roditelja, strani državljani, te prenijeti iskustva i poruke djece odvojene od roditelja. Sukladno navedenom cilju rad je podijeljen u dva dijela.

1. initelji rizika

initeljima rizika se uobičajeno smatraju sva ona obilježja, situacije i okolnosti koje povećavaju izvjesnost pojave neželjenih ishoda. Kad su djeca i mladi u pitanju, uobičajeno se neželjenim ishodima smatraju poremećaji na planu zdravlja i ponašanja. Pritom se initeljima rizika koji povećavaju vjerojatnost pojave poremećaja u prostoru mentalnog zdravlja i ponašanja kod djece smatraju brojna individualna obilježja djece i/ili obitelji te socijalno-ekonomski, kulturni, demografski i drugi životni uvjeti i situacije¹.

Ovom prilikom možemo govoriti o globalnim ekološkim rizicima i najčešće navođenim rizicima kojima su izložena sva djeca te dodatnim rizicima kojima su izložena djeca odvojena od roditelja. Tri su globala rizika kojima su izložena sva djeca koja rastu i razvijaju se u današnje vrijeme. To su *destruktivni odnosi* (nesigurnost roditelja u svoju roditeljsku funkciju, roditelji imaju/odvajaju malo vremena za odgoj/bavljenje djecom, djeca dobivaju premalo pažnje od pozitivnih odraslih osoba), *besmisao* (djeci je dosadno, ne postoje općeprihvaćene vrijednosti koje bi djecu usmjeravale, okruženje je ispunjeno negativnim, katastrofičnim očekivanjima) i *neodgovornost* (poslušnost kao odgojni cilj smatra se zastarjelim, nema novih ciljeva, stoga je sve teže reći gdje su granice odgovornosti odraslih i djece).

Kao najčešće navođeni initelji rizika za pojavu mentalno-zdravstvenih i ponašajnih

---

¹ Prema Bašić, Žižak i Koller-Trbovi (2004)

problema isti u se razli ita *individualna obilježja pojedinca* (primjerice: genetske predispozicije, školski neuspjeh, disciplinski problemi, slab interes za školu), *obilježja obitelji i roditelja* (primjerice: rizi ni oblici ponašanja roditelja, kao što su nezaposlenost, ovisnosti i sl., slabe roditeljske vještine, kao što su problemi s discipliniranjem i kontrolom, nasilje u obitelji te niska/nerealno visoka o ekivanja roditelja od djeteta) te *obilježja socijalne sredine* (primjerice: nedostatak socijalne podrške, u estale stresne / krizne situacije, siromaštvo te slabi resursi šire sredine).

Iz tablice 1 je vidljivo da je skupina djece odvojena od roditelja i izvan zemlje svog podrijetla izložena, osim navedenima, i brojnim drugim rizi nim situacijama i okolnostima. Kao što navode neki autori,² radi se o zaista razli itim i složenim životnim rizicima. Djeca odvojena od roditelja vrlo esto dolaze/bježe iz situacije koja je bremenita nasiljem (obiteljskim, ratnim) i posljedice izloženosti nasilju nose sa sobom. Odvojenost od roditelja, a esto i gubitak roditelja i stalna neizvjesnost dovode do povišene anksioznosti. Njima je esto zbog dugoro ne neizvjesnosti otežano žalovanje u povodu tog i drugih vrlo ozbiljnih gubitaka. Izloženi su prevelikim i brzim promjenama na koje se u toj dobi gotovo nemogu e adaptirati bez trajnijih (negativnih) posljedica. Posebno su ugrožena djeca ženskog spola u adolescentskoj dobi jer lakše postaju žrtve razli itih vrsta zlostavljanja i trgovine. Izloženost razli itim, predvidivim i nepredvidivim teško ama i ugrozama tijekom putovanja, odnosno esta izoliranost (ponekad uz predrasude prema zemlji djetetova podrijetla) u zemlji u kojoj se zateknu u statusu djeteta odvojeng od roditelja daljnji su rizici za njihov normalan i uravnotežen razvoj.

---

² Primjerice Ayotte, W. (1998)

Tablica 1 initelji rizika

Naj eš e navo eni initelji rizika:	initelji rizika kojima su dodatno izložena djeca odvojena od roditelja:
<ul style="list-style-type: none"> • Genetske predispozicije • Školski neuspjeh • Disciplinski problemi • Slab interes za školu • Rizici u oblicima ponašanja roditelja • Slabe roditeljske vještine • Nasilje u obitelji • Niska/nerealna očekivanja roditelja/nastavnika od djeteta • Nedostatak socijalne podrške • Učestale stresne / krizne situacije • Siromaštvo • Obilježja šire sredine (slabi resursi) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ranija izloženost nasilju • Olakšana poistovjetnost s počinjateljima nasilja • Povišena anksioznost • Gubitak, nestanak roditelja • Otežano žalovanje u povodu gubitaka • Izloženost velikim promjenama • Ženski spol • Teškoće tijekom putovanja • Izolacija • Predrasude (rasizam) nove/strane sredine

Sve navedeno djecu odvojenu od roditelja, strane državljanke i dječaci zaista ranjivom skupinom djece. Saznanja stručnjaka stoga opravdano ukazuju na to da je to skupina djece kojoj je potrebna dodatna skrb i poseban pristup u zaštiti njihovih prava u zemlji u kojoj se zateknu u životnoj poziciji djeteta odvojenog od roditelja.

2. Iskustva djece odvojene od roditelja

A što o toj svojoj životnoj poziciji i rizicima kojima su izloženi kažu sama djece pokušat će se osvijetliti u ovom dijelu rada. Od kreiranja i prihvatanja Konvencija o pravima djeteta postavljen je zahtjev da se djetetu osigura „pravo na slobodno izražavanje svog mišljenja o svim pitanjima koja se na njega odnose i uvažavati to mišljenje u skladu s dobi i zrelošću djeteta“³. Međutim, Konvencija ne govori kako to pravo praktično ostvariti, kako uključiti dijete kao sugovornika i suradnika kada se radi o odlukama koje se tiče njegova života i budućnosti. Stvoriti mogućnosti da dijete izrazi svoje mišljenje, želje, očekivanja, spremnost na promjenu stalni je izazov različitim stručnjacima koji rade s djecom u različitim kontekstima - obrazovnim, socijalizacijskim, zdravstvenim, skrbnim, pravosudnim i drugim. To je izazov stoga što djeca zahvaljujući ritmu i obilježjima različitih razvojnih razdoblja imaju vlastiti jezik, kulturu i koncepte. Poteškoće međusobnog razumijevanja djece i odraslih koje postoje i u normalnim

³ Konvencija o pravima djeteta, 2006., I. 12., str. 13.

svakodnevnim životnim situacijama posebice su izražene u kriznim i problemskim situacijama koje sa sobom nose dodatne stresove, neizvjesnosti i druge rizike. Slijedimo li tu tu logiku, sa sigurnoš u možemo re i da je situacija odvojenosti od roditelja i izloženost rizicima putovanja i boravka u stranoj zemlji jedna od takvih kriznih situacija. Kao stru na tema ta je specifi na situacija, odnosno, to nije re eno, životna pozicija djeteta, posljednjih godina sve prisutnija u literaturi. Dosta opsežno je opisana i predstavljena iz nacionalne i internacionalne pravne perspektive te perspektive razli itih stru njaka (skrbni ka perspektiva). Puno je manje tekstova koji predstavljaju dje ju perspektivu i iskustvo. Može se stoga re i da je tema profesionalno, ali ne i participativno⁴ obra ivana. S druge strane (aktivno) sudjelovanje djece u iskazivanju mišljenja i donošenju odluka nije samo pravo iz Konvencije, nego jedno od klju nih na ela dobre prakse u Programu „Djeca odvojena od roditelja u Europi“ (2004).

Stoga je jedan od ciljeva ovog rada ukratko predstaviti iskustva i mišljenje djece odvojene od roditelja, stranih državljana. Pritom se koristio komparativni pristup. S jedne su strane, temeljem uvida u literaturu, predstavljena nešto osmišljenija iskustva u Europi, a s druge strane skromni po eci na tom planu u Hrvatskoj. Program „Djeca odvojena od roditelja u Europi“⁵ postoji ve niz godina, a zajedni ka je inicijativa udruge Save the Children Alliance i Ureda Visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za izbjeglice. Tijekom 2003. godine brojne nevladine organizacije iz 28 europskih zemalja provode i taj program koncentrirale su se i na sudjelovanje djece. Participativni dio programa je kao primarni cilj projektnog rada s djecom postavio razvijanje kompetencija za kolektivnu analizu stanja djece odvojene od roditelja u Europi. Jedan od ciljeva odnosio se i na generiranje dje jih ideja o mogu nostima unapre enja tog stanja (situacije) i na korištenje tih ideja u svrhu informiranja i lobiranja u javnosti. Participativni dio projekta opisan je u posebnom izvješ u (Pettit, 2004), a odvijao se u tri države Italiji, Nizozemskoj i Švedskoj, kao serija radionica (višesatnih i višednevnih). U tim je radionicama u sve tri zemlje sudjelovalo ukupno 58 djece odvojene od roditelja u dobi od 15 do 20 godina. Djeca su dragovoljno pristala sudjelovati u projektu, a uklju ena su preko svojih skrbnika. Iako su se radionice u pojedinim državama me usobno razlikovale, sve su uklju ivale odre eni broj pripremnih susreta tijekom kojih su se djeca i stru njaci pripremali za taj participativni projekt, radionice, naknadne - evaluacijske susrete te video zapise o radu djece na radionicama ija je funkcija bila prenijeti poruke djece javnosti. Radionice su u pravilu koristile razli ite grupne,

⁴ Participativni pristupi nastoje prona i što više mogu nosti da se dje je mišljenje i ideje, njihova percepcija sebe i svijeta, perspektiva, iskaže na njihov na in i njihovim jezikom, bez interpretacija utemeljenih na na inima mišljenja i idejama odraslih (Boyden i Ennew, 1997)

⁵ Program „Djeca odvojena od roditelja u Europi“ Na ela dobre prakse. Tre e izdanje (2004). Save the Children i UNHCR.

kreativne aktivnosti, a u svim fazama su zajednički radili djeca i odrasli (stručnjaci iz tog područja). Slijedom razlika u planiranju i provedbi participativnog dijela programa i poruke djece iz pojedinih država su različite (tablica 2).

Tablica 2 - Poruke djece⁶

Poruke djece iz Italije	Poruke djece iz Nizozemske	Poruke djece iz Švedske
<ul style="list-style-type: none"> • Djeca žele raditi kako bi pomogla svojim obiteljima • Žele dozvolu boravka i rada • Žele ići u školu, obrazovati se • Žele ostati u Italiji legalno • Nostalgici na su i žele ići u zemlju svog podrijetla kako bi posjetila svoje roditelje • Žele živjeti pošteno iako se ilegalnim aktivnostima može bolje zaraditi 	<ul style="list-style-type: none"> • Žele više znati o Nizozemskoj • Žele više kontakata s mladima iz Nizozemske • Žele mir i slobodu • Poručuju da se osjećaju neprihvaćenima • Poručuju da žive u svijetu koji nitko ne poznaje 	<ul style="list-style-type: none"> • Poručuju da odrasli zaboravljaju / ne razumiju da su oni samo djeca • Djeca poručuju da im treba dodatna podrška, vrijeme i objašnjenja • Poručuju da neki zakonski zastupnici i skrbnici nisu zainteresirani za njih, nisu dovoljno educirani za taj posao • Djeca poručuju da su delatnici u prihvatnim centrima sumnjivi prema njima.

U svim radionicama djecu su se na neki od izabranih načina bavila pitanjem svog identiteta i prihvaćenosti u zemlji domaćinu. Rezultiralo je to, s jedne strane, grupno-iskustvenom analizom stanja djece odvojene od roditelja u Europi i generiranjem poruka koje su putem video materijala poslale javnosti i stručnjacima, a s druge strane samoprocjenom djece o njihovim dobitcima u vidu porasta osjećaja važnosti i samopouzdanja, susreta s drugom djecom koja imaju istu životnu poziciju, doživljaja da netko stvarno skrbi o njima, da ih sluša te procjene da su proširili svoje perspektive glede sadašnjosti i budućnosti te stekli nova, pozitivna iskustva.

Polazeći sa stajališta da su djeca odvojena od roditelja prije svega djeca, da imaju pravo na sva prava zajamčena Konvencijom UN o pravima djeteta, da imaju snažnu potrebu za skrbi i zaštitom te da su za zemlju u koju dolaze više potencijal nego teret,

⁶ prema Pettitt, B. (2004).

organizacija Save the Children je tijekom 2000. i 2001. godine u Engleskoj provela jedno vrlo zanimljivo i opsežno istraživanje namijenjeno utvrditi vanjske slabosti i snage sustava koji o njima skrbe. Istraživači su razgovarali sa 125 djece, mladih osoba odvojenih od roditelja koji su u trenutku intervjuiranja imali status osobe koja traži azil i isto toliko stručnjaka koji su na neki način s njima radili i/ili su se za njih skrbili. Osnovne poruke djece iznesene u tim intervjuima vezano uz njihov status mogu se je ovako sažeti:⁷

- 1/5 djece izvijestila je o konfuznom i dramatičnom uključivanju u sustav skrbi i zaštite i tendenciji da se ta "drama" nastavi tijekom smještaja;
- Naglašavaju kako ne mogu planirati budućnost jer postupak dobivanja azila predugo traje;
- Poručuju da oblik skrbi i zaštite ovisi puno više o tome koji je dio sustava preuzeo skrb za njih, nego o njihovim stvarnim potrebama;
- Učenje engleskog jezika izdvojili su kao prioritet, međutim, to učenje im nije uvijek dostupno;
- Oko 30% intervjuiranih mladih osoba izvijestilo je o izloženosti napadima i zlostavljanju u školskom sustavu;
- Govorili su o neizvjesnosti, o stalnoj prisutnosti pitanja - što će biti s nama kad navršimo 18 godina.

Istraživači su uz to zaključili, kako prema njihovim izjavama tako i temeljem promatranja i drugih aktivnosti, da su djeca uglavnom fizički zdrava, ali da imaju ozbiljne emocionalne i mentalno-zdravstvene probleme. Kao osobito ugrožena skupina izdvojeni su mladi u dobi od 16 i 17 godina jer su upravo oni najčešće bili bez nadzora i/ili podrške odrasle osobe. Temeljem poruka djece i stručnjaka na njih je preporučeno obrazovanje, zdravstvene i socijalne skrbi te su upućeni na državne i lokalne, vladine i nevladine, službe koje se bave djecom odvojenom od roditelja u Engleskoj.

U Hrvatskoj, nažalost, nije bilo takvih participativnih projekata s djecom odvojenom od roditelja. No, kao što je poznato, participacija djece može imati različite razine i sadržaje. Ukoliko bismo se poslužili Hartovom⁸ klasifikacijom stupnjeva dječje participacije, onda bi se za prikazani europski projekt moglo reći da koristi najviše

⁷ prema Stanley, K. (2001)

⁸ prema Žižak, A. i Vizek Vidovič, V. (2004).

stupnjeve participacije, to jest *zajedni ko djelovanje i sudjelovanje* kojima se djecu osnažuje za razvoj, kreativnost i ravnopravno sudjelovanje u donošenju odluka, iako aktivnosti još uvijek iniciraju odrasli. Iskustvo djece odvojene od roditelja i identificirane u Hrvatskoj više je neprojektnog, neparticipativnog tipa. Može se reći da je *uvjetovano*, jer su djeca doduše izrekla svoje mišljenje o nekim važnim pitanjima, ali nisu imala mogućnost sudjelovati u procesu donošenja odluka koje ih se tiču na participativni način.

U skladu s time, kako bi se dobio barem donekle informativan i usporediv uvid i u iskustva djece odvojene od roditelja koja su pronađena / identificirana u Hrvatskoj, analizirane su zabilješke o intervjuima s osmero djece, stranih državljana. Intervju je prema modelu polustrukturiranog Upitnika DOR⁹ vodila diplomirani socijalni pedagog Danijela Ustić, iz Udruge za inicijative u socijalnoj politici (UISP), tijekom 2002. i 2003. godine. Upitnik pokriva devet područja, a za potrebe ovog rada bit će analizirani primarno podaci koji omogućavaju prenošenje dječjih poruka.

Nekoliko podataka o djeci. U vrijeme vođenja intervjua djeca su bila u dobi od 13 do 18 godina, a najčešće u dobi od 17 godina (troje). U jednom se slučaju radilo o mlađoj punoljetnoj osobi (20 godina). Sedmorica su bili dječaci. Većina djece u trenutku vođenja intervjua nije imala završenu osnovnu školu (6). Njih osmero imali su uglavnom različitu nacionalnost (osim u dva slučaja), a zemlje podrijetla su bile: Afganistan, Bosna (2), Srbija (2), Kosovo, Rumunjska, Švicarska. Iz domicilne zemlje najčešće su izašli organizirano u manjoj skupini (vršnjaka). Putovali su na zaista raznolike načine, a većina ih je navela da su, između ostaloga, i pješaci. Putovanja su trajala od 1 dan do 3 mjeseca. Radilo se, najčešće, o prvom odlasku u bijegu. Avantura je u većini slučajeva bila glavni razlog za kretanje na put, ali je isto tako prisutna u kombinaciji s bijedom i siromaštvom koji vladaju u zemlji djetetova podrijetla.

Stanje u kojem su djeca bila u vrijeme identificiranja procijenjeno je podjednako isto kao dobro i kao stanje iscrpljenosti. U dva slučaja se čak govori o višednevnom izostanku hrane i vode. Tjelesno i mentalno zdravlje djece tijekom samog intervjua uglavnom je procijenjeno kao dobro, odnosno iznimno dobro. To je u skladu s procjenom njihovog ponašanja koju je dala njihova intervjuerica tom prigodom. Naime, djeca su uglavnom procijenjena kao smirena, s dobrim razumijevanjem postavljenih pitanja, otvorena za komunikaciju, umjereno samopouzdana, prijateljskog izgleda i ponašanja. Taj je podatak izuzetno značajan. Naime, da bismo mladu osobu pozvali da

⁹ Ranije Upitnik DBP, koji su autori Selak Živković, A., Lučić Lavrenović, J. i Vizek Vidović, V. (2002).

konceptualizira svoja specifi na životna iskustva, iznese svoje mišljenje o delikatnosti svog položaja i situacije te da ponudi prijedloge u vezi s potrebnim promjenama, neophodno je da su joj prethodno barem do neke mjere zadovoljene temeljne egzistencijalne, odnosno psihosocijalne potrebe.

Za nekoliko pitanja u Upitniku DOR¹⁰ može se re i da stvaraju uvjete i poti u dijete na slobodno iznošenje vlastita mišljenja. Usmjerit emo se na pitanja koja dijete pozivaju da opiše svoje namjere i planove za budu nost kao i želje vezane uz trenutne i budu e aktivnosti.

Odgovaraju i na pitanje vezano uz o ekivanja od budu nosti, šestoro intervjuirane djece iznijelo je svoju želju za ostanak u Hrvatskoj, pri emu su neki bili vrlo specifi ni i rekli da bi željeli živjeti na moru, odnosno u okolici Zagreba. Dvoje je djece reklo da bi se željelo vratiti doma, u zemlju podrijetla, ali ne za stalno nego na neko vrijeme. Na pitanje što bi voljeli raditi, ime bi se voljeli baviti sada i u budu nosti, intervjuirana djeca su odgovorila:

- raditi (5)
- završiti školovanje (3)
- i i na te aj - u iti hrvatski / informatiku / ples
- upisati i završiti fakultet
- igrati nogomet, iza i malo van, igrati se, i i u diskoteku
- ništa - spavati i jesti

Na prvi pogled je vidljivo da se uglavnom radi o vrlo pozitivnim, prosocijalnim željama te da glede želja i o ekivanja poruke djece odvojene od roditelja i prepoznate u Hrvatskoj korespondiraju s prikazanim porukama djece iz europskog projekta. Na sekundarnoj razini te poruke ukazuju da trenutna no, tijekom sadašnjeg smještaja, djeca ne dobivaju gotovo ništa od toga što bi željela. Naime, djeca i voditelj intervjua poru uju da djeca uglavnom nisu uklju ena u organizirane programe, odnosno aktivnosti, osim dvoje koji su radili u sklopu školovanja. Stoga im je, kao što sami kažu, dosadno i jednoli no, ništa ne rade osim što gledaju TV i puše. Ovakve poruke mogle bi poslužiti pri razmatranju kvalitete i sadržaja sadašnjih uvjeta života i skrbi o djeci odvojenoj od roditelj i identificiranoj u Hrvatskoj.

---

¹⁰ Neka od pitanja koja se odnose na Uvjete života u domicilnoj zemlji i okolnosti separacije te iz podru ja Sadašnji uvjeti života i skrb o djeci.

3. Zaključno

U prevenciji kršenja prava djeteta initelji zaštite¹¹ imaju posebno značenje. Saznanja iz literature¹² ukazuju na to da su za djecu odvojenu od roditelja, strane državljanke, osobito značajni sljedeći initelji zaštite:

- što normalniji, s razvojnom dobi usklađen, život u danim okolnostima
- prikladan, u najboljem interesu djeteta odabran, skrbnik
- uključenost u zajednicu, formiranje socijalne mreže
- uključenost u školu, obrazovanje, rad
- na iniji pomaganja koji je sličan na inima pomaganja u sredini/kulturi iz koje dijete dolazi (kulturalna kompetencija pomaganja)

Iz dječjih prezentiranih poruka razvidno je da djeca odvojena od roditelja, kako u Europi, tako i ona identificirana u Hrvatskoj, također govore o nekim od tih initelja zaštite (primjerice o školovanju, radu, integraciji). Nadalje, iz prezentiranoga je razvidno da djeca odvojena od roditelja nisu homogena skupina i da, kao što poručuju neki od njih, „žive u svijetu koji nitko ne poznaje“. Stoga je važno stalno aktivno sudjelovanje djece na identificiranju obilježja njihovog vrlo specifičnog životnog položaja. Participativni pristup, projekti i istraživanja koji omogućavaju da do izražaja dođe što više pojedinaca sa svim svojim specifičnim obilježjima najbolja su strategija za to. Strana iskustva pokazuju kako je djeci odvojenoj od roditelja, stranim državljanima moguće pristupiti ne samo profesionalno nego i participativno, izgrađujući njihove kompetencije za sudjelovanje i omogućavajući im sudjelovanje u procesu donošenja odluka glede njihovog trenutnog i budućeg životnog položaja. Naša iskustva pokazuju da postoje temelji za kretanje u tom smjeru. U tom smislu je moguće spomenuti najmanje dvije mogućnosti. U prvom redu Upitnik DOR moguće je nadopuniti novim pitanjima koja bi poticala razrađivanje iznošenja mišljenja i stvorila prostor da djeca ispričaju „svoju priču“, što bi kasnije, u procesu donošenja odluka, mogla biti podloga individualiziranom pristupu svakom djetetu odvojenom od roditelja. Druga je mogućnost vezana uz iskustva koja postoje u participativnim projektima s djecom iz drugih rizičnih ciljnih skupina. Ta iskustva moguće prilagoditi i u suradnji sa skupinama djece odvojene od roditelja i identificirane u Hrvatskoj primjenjivati kako bi

¹¹ initelji zaštite su sva ona individualna obilježja i/ili uvjeti, okolnosti koje djetetu pomažu da bolje/lakše podnosi initelje rizika kojima je izloženo.

¹² Prema Ayotte, W. (1998).

se dobio sveobuhvatan i aktualiziran pogled djece na njihovu životnu poziciju, a potom se generirale i njihove ideje za unapređenje tog položaja.

Literatura:

- Ayotte, W. (1998): Supporting Unaccompanied Children in the Asylum Process. Save the Children, London.
- Bašić, J., Žižak, A. i Koller-Trbović, N. (2004): Prijedlog pristupa rizicima u ponašanju djece i mladih. (U) Bašić, J., Koller-Trbović, N. i Uzelac, S. (ur): Poremećaji u ponašanju i rizici na ponašanje: pristupi i pojmovna određenja. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Zagreb, 147-156.
- Boyden, J., Ennew, J. (1997): Children in Focus A Manual for Participatory Research with Children. Radda Barnen, Swedish Save the Children, Stockholm.
- Pettitt, B. (2004): Separated Children in Europe Programme Children's participation. Report of the three participation workshops with separated children in Italy, Sweden and The Netherlands. www.seperated-children-europe-programme.org
- Program „Djeca odvojena od roditelja u Europi“ - Načela dobre prakse. Treće izdanje (2004). Save the Children i UNHCR.
- Selak Živković, S; Lučić Lavrić, J. i Vizek Vidović, V. (2002): Priručnik. Socijalna i pravna zaštita djece odvojene od roditelja koja se nalaze izvan zemlje svog podrijetla. UISP, Zagreb.
- Stanley, K. (2001): Cold Comfort: Young separated refugees in England. Save the Children, London. www.savethechildren.org.uk
- Konvencija o pravima djeteta, Pravobranitelj za djecu, Zagreb (2006)
- Žižak, A. i Vizek Vidović, V. (2004): Participacija djece u procesu odgoja - prava djeteta. UISP, Zagreb.

UPITNIK «Dijete odvojeno od roditelja»¹

Datum ispunjavanja
(dan, mjesec i godina)
____. ____ . 20 ____.

1. PODACI O DJETETU (upisuje se velikim tiskanim slovima)

1.1. Prezime _____

1.2. Ime _____

1.3. Nadimak _____ 1.4. Spol M Ž

1.5. Datum rođenja : ____ . ____ . ____ . ili dob _____

1.6. Mjesto rođenja _____

Država _____

1.7. Nacionalnost (etničko podrijetlo) _____

1.8. Državljanstvo _____

1.9. Boja oči crna smeđa plava siva/ zelena

1.10. Boja kose crna smeđa plava crvena

1.11. Posebna obilježja _____

1.12. Materinski jezik _____

1.13. Jezik na kojem se može sporazumjeti _____

1.14. Adresa prebivališta djeteta u zemlji iz koje dolazi

Zemlja _____ Mjesto (poštanski broj) _____

Ulica, kućni broj _____ Telefon _____

1.15. Stupanj obrazovanja koje je dijete postiglo do dolaska u zemlju

a) nije pohađalo školu   b) nezavršena osnovna škola (broj razreda ____)

c) završena osnovna škola   d) nezavršena srednja škola (broj razreda ____)

e) završena srednja škola

1.16. Vrsta srednje škole:

a) općeobrazovna

b) stručna: (struka) _____

Slika
djeteta

¹ UISP - Udruga za inicijative u socijalnoj politici

2. PODACI O OBITELJI

2.1. S kim je dijete živjelo u domicilnoj zemlji

- a) s oba roditelja   b) s ocem   c) s majkom
 d) s braćom i sestrama (broj i spol): _____
 e) druge odrasle osobe, koje: _____
 f) nepoznato

2.2. Podaci o roditeljima / osobi koja se brinula o djetetu

Napomena:

Podaci se upisuju i kad dijete nije živjelo s roditeljima.

Ako je roditelj umro ispunjavaju se poznati podaci, a pod adresu se upisuje «umro» ili «poginuo».

	Majka	Otac	Druga osoba - skrbnik
2.2.1. Prezime	_____	_____	_____
2.2.2. Ime	_____	_____	_____
2.2.3. Nadimak	_____	_____	_____
2.2.4. Datum rođenja / dob	_____	_____	_____
2.2.5. Mjesto rođenja	_____	_____	_____
2.2.6. Državljanstvo	_____	_____	_____
2.2.7. Nacionalna / etnička pripadnost	_____	_____	_____
2.2.8. Zanimanje	_____	_____	_____
2.2.9. Zadnja poznata adresa	_____	_____	_____
Država	_____	_____	_____
Grad (poštanski broj)	_____	_____	_____
Ulica, kućni broj	_____	_____	_____
Broj telefona	_____	_____	_____

2.3 Podaci o bra i i sestrama

ime	spol	dob	gdje su*	prebivalište
_____	_____	_____	A	_____
			B	_____
			C	_____
			D	_____

ime	spol	dob	gdje su*	prebivalište
_____	_____	_____	A	_____
			B	_____
			C	_____
			D	_____

ime	spol	dob	gdje su*	prebivalište
_____	_____	_____	A	_____
			B	_____
			C	_____
			D	_____

ime	spol	dob	gdje su*	prebivalište
_____	_____	_____	A	_____
			B	_____
			C	_____
			D	_____

* Legenda :

A	kod ku e
B	drugdje u izbjeglištu
C	poginuli
D	nepoznato

2.3. Podaci o široj obitelji

Odnos s djetetom	Ime i prezime	Spol	Dob	Zanimanje	Adresa

Posebna napomena: _____

3. UVJETI U KOJIMA JE DIJETE PRONA ENO

3.1. Dijete je prona eno

- a) samo
- b) u društvu maloljetnika s kojima nije u srodstvu; broj _____
- c) u društvu maloljetnih srodnika : brata, sestre, drugo _____ ; broj _____
- d) u društvu odraslih osoba: broj i spol _____

3.2. Okolnosti u kojima je dijete prona eno/ identificirano

- a) tko je pronašao/ otkrio dijete _____
- b) mjesto pronalaženja _____
- c) datum pronalaženja _____

3.3. Opis okolnosti pronalaženja (podcrtati i/ ili dopisati)

- a) u transportu : vlakom, autom, pješice
- b) na spavanju : na otvorenom, u skloništu , _____
- c) mirna predaja, kako _____
- d) s pokušajem otpora: uporaba oružja, bijeg, ranjavanje _____
- e) druge napomene _____

3.4. Procjena psihofizi kog stanja u kojem je dijete na eno

- a) dobro   b) djelomi no iscrpljeno   c) krajnje iscrpljeno
d) teško bolesno

Napomena o stanju: _____

3.5. Prvi smještaj djeteta u:

- a) ustanovi socijalne skrbi   b) obitelji udomitelja   c) bolnici
d) nešto drugo, što _____

4. UVJETI ŽIVOTA U DOMICILNOJ ZEMLJI I OKOLNOSTI SEPARACIJE

4.1. Razlozi izbjeglištva koje navodi dijete

- a) smrt roditelja   skrbnika
b) zanemarivanje/ zlostavljanje od strane roditelja   skrbnika
c) bijeda i teški životni uvjeti
d) ratna situacija
e) politički razlozi
f) želja za avanturom
g) sukob sa zakonom
h) nešto drugo, što _____

4.2. Je li dijete napustilo prebivalište u domicilnoj zemlji

- a) na vlastitu inicijativu   b) na nagovor   c) pod prisilom

4.3. Koji je to pokušaj djeteta da pobjegne iz domicilne zemlje

- a) prvi   b) drugi   c) _____

4.4. Je li dijete imalo kakve isprave sa sobom NE DA ,
koje _____

4.5. Na in izlaska iz domicilne zemlje

- a) samostalan bijeg   b) organizirani bijeg u skupini: vršnjaka   odraslih
mješovitaj

4.6. **Kojom rutom je dijete stiglo do naše zemlje** (zemlje/ mjesta i pravac putovanja): _____
_____

4.7. **Koliko dugo je trajalo putovanje do naše zemlje** (u danima) _____

4.8. **Koje je bilo planirano/ željeno odredište**

a) naša zemlja/ mjesto _____

b) neka druga zemlja/ mjesto; koje _____

4.9. **Ima li dijete u željenoj zemlji/ mjestu osobu kojoj se trebalo obratiti za pomoć** ? DA NE

Kome: a) rođak, kakav _____ b) poznanik

c) nepoznata osoba

4.10. **Adresa te osobe: Ime i prezime** _____

Zemlja _____, mjesto _____,

ulica i broj _____

4.11. **Dodatne napomene** _____
_____

5. SADAŠNJI UVJETI ŽIVOTA I SKRB O DJETETU

5.1. **Sadašnji smještaj djeteta**

a) ustanova socijalne skrbi   b) obitelj udomitelja   c) bolnica

d) nešto drugo, što _____

Adresa smještaja: _____

5.2. **Planira li se premještaj na drugo mjesto** DA NE

Ako da, kamo? _____

Zašto? _____

5.3. Je li djetetu postavljen skrbnik ? DA NE
Prezime i ime skrbnika: _____
Adresa skrbnika (naziv nadležnog centra za socijalnu skrb) _____
_____

5.4. Kakve želje / namjere / očekivanja o budućnosti ima dijete ?

a) želi se vratiti kući b) želi ostati ovdje
c) želi oti i drugdje, gdje _____

5.5. Je li dijete sada uključeno u neki organizirani program / aktivnost ?

a) redovna škola b) učenje jezika c) terapijska grupa
d) bavi se nekim drugim (ime?) _____

5.6. Kako i s kim obično provodi dan ?

_____
_____

5.7. Što bi dijete voljelo raditi / baviti se ?

_____

6. PROCJENA

6.1. Tjelesna razvijenost a) iznadprosječna b) prosječna c) ispodprosječna

6.2. Zdravstveno stanje a) iznimno dobro b) umjereno dobro c) vrlo loše
(vrsta bolesti) _____

6.3. Mentalna razvijenost a) iznadprosječna b) prosječna c) ispodprosječna

6.4. Psiholičko stanje a) iznimno dobro b) umjereno dobro c) vrlo loše
(vrsta smetnje) _____

7. POSEBNE NAPOMENE _____

---

8. ZAPAŽANJA O PONAŠANJU DJETETA TIJEKOM RAZGOVORA

	Jako	umjereno	slabo	neodre	eno	slabo	umjereno	jako	
	3	2	1	0	1	2	3		
odgovara uzbu eno									odgovara smireno
ne razumije pitanja									razumije pitanja
djeluje uplašeno									djeluje samopouzđano
nekomunikativan/zatvoren									komunikativan/ otvoren
drži se odbojno/ hladno									drži se odbojno/ hladno
djeluje tromo/ pasivno									djeluje živahno/ aktivno

9. PODACI O VO ENJU RAZGOVORA

- a) voditelj: ime i prezime: _____
- b) mjesto _____
- c) datum _____
- d) uvjeti u kojima je razgovor vo en (sam/ u društvu, tišina / buka, doba dana) _____
-
-
-
-
-

Potpis voditelja: _____